

DUDICH ENDRE

Kalandos tudomány — tudományos kaland

avagy hogyan lettem polihisztor és hogy nem lettem akadémikus

Saxa loquuntur
A kövek beszélnek

A „polihisztor” minősítéssel barátaim tiszteltek meg a 70. születésnapomon, 2004-ben. A Magyarhoni Földtani Társulat Földtani Tudománytörténeti Évkönyv 8. különszáma e címmel jelent meg. „Egy XX. századi magyar humanista polihisztor” (104. old). Lásd a 21. mellékletet. Ez egyben válasz a fenti kérdés második felére.

Szerteágazó (nem csak) tudományos érdeklődésem (bauxit, eocén, esperantó, faciológia, filozófia, indiánok, jóga, tudománytörténet), és a rendszeres munkavégzés arra ösztönzött, hogy az Isten adta genetikai képességeim érvényesüljenek és eredményt hozzanak.

Családi háttér: értelmi s égi

Budapesten születtem, 1934. január 27-én, a Vízöntő jegyében, Aquinói Szent Tamás ünnepének előestéjén, felső középosztálybeli, gyakorló katolikus értelmiségi családban.

— Apai nagyapám, Dudich Endre-1, körorvos volt („a szegények orvosa”) a Felvidéken, a Garam melléki Nagysallóban (most Tekovské Lužany). Sírját a közösség gondozza.

— Anyai nagyapám, Vendl Aladár-1, francia-német-magyar középiskolai tanár volt Erdélyben, Ditróban (Ditrău), majd a nyugati végeken Sopronban. A finnugor nyelvészet is érdekelte. Emellett zongorázott és cimbalmozott. Neki is volt emléktáblája a szülőházán, de az már nem áll.

— Édesapám, Dudich Endre-2, a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem állatrendszertan- állatföldrajz Kossuth-díjas professzora volt. Emléktáblája van az ELTE-n, az alsó-gödi Duna-kutató Állomáson és az aggteleki Baradla-barlangban. Az aggteleki temetőben kopjafát is állítottak neki. Szülőfalujában, a Garam vidéki Nagysallóban (Tekovské Lullany) két-nyelvű (magyar-szlovák) emléktábla őrzi emlékét.

— Két anyai nagybátyám viszont geológus professzor volt, és mindketten Kossuth-díjasok: Vendl Aladár-2 a budapesti Műegyetemen, öccse, Vendel Miklós-1 pedig a soproni egyetemen. Ez utóbbinak az emléktáblája a családi házon van, amelyet Svájcban élő fia a vállalkozó mérnök, Vendel Miklós-2 gondoz.

— Nagynéném, Vendl Mária, az ásványtan/kristálytan művelőjeként az első nő volt Magyarországon, aki egyetemi (rk) tanári címet kapott. Édesanyám, a francia-magyar tanár Vendl Józsa korai halála után ő lett a nevelőanyám.

Tudatában vagyok annak, hogy mint Dudich Endre-3, „halmozottan előnyös helyzetű” voltam. Ez pedig halmozott felelősséggel jár. Bizony néha nyomasztó.

Válaszúton: nyelvek vagy kövek?

Igen jó iskolákba jártam, és kiváló tanárim voltak iskolában és iskolán kívül is. Első idegen nyelvként Grete-től, egy mosolygós, teltkarcsú, szemtelenül szőke „Fräuleintől” tanultam németül. Nyolc évesen már gót betűs eredetiben olvastam Winnetou és Old Shatterhand (alias Kara ben Nemzi) kalandjait. Szüleimmel azonban nem voltam hajlandó németül beszélni, mondván, hogy felesleges, mivel ők tudnak magyarul. Először bosszankodtak, aztán rájöttek, hogy sokkal jobb, ha nevetnek rajta.

A budai (Feri Oszkár utcai, ma Kiss János altábornagy utcai) gyakorló elemi iskolában Ferenczi István (I–II. oszt) az „ország szívével”, Bornemissa László (III–IV.) pedig történelmi hazánkkal ismertetett meg, „nem, nem, soha” irredenta szellemben. Hitttem Nagymagyarország feltámadásában: „Csonka-Magyarország nem ország, egész Magyarország mennyország.”

A gimnázium első osztályát a soproni bencések jó nevű, de túlsúfolt Szent Asztrik Gimnáziumában kezdtem (1944-). Kuczogi Marcell OSB volt az osztályfőnök, Jávor Egon OSB a hittantanár (a „tiszti”), és Olafson Placid OSB a magyar tanár.

Ugyanis az 1944. március 19-i német megszállás után édesapám elmenekítette a családot Sopronba, anyai nagyapám gyümölcsöskertes-szelíd-

gesztenyés, bádogtetős faházába (Felsőlővér út 44.). Eszményi környezet volt egy serdülő fiú számára. Pajtásaimmal nagyokat „indianoztunk”. Öten voltunk, de a két Németh fiú a bombázások áldozata lett.

Budai (XII. ker. Királyhágó utca 16.) lakásunk Budapest ostroma során megsemmisült. Akik az óvóhelyen voltak (54-en) ott lelték halálukat. 1944 decemberében a soproni bencés gimnáziumot is bombatalálatok érték, használatatlanná vált.

A Széchenyi István Állami Reálgimnázium fogadott be minket. Délelőtt voltak iskolában a reálosok, délután 2–6-ig a bencések.

1948-ban visszakérülvén a fővárosba, a budai ciszterci Szent Imréből több lépésben József Attilává államosított gimnázium humán tagozatán 1952-ben érettségiztem, Molnár Nivárd S.O.Cist. (természetrajz-kémia), majd a világi tanár Tarczal Béla (magyar-történelem) IV/B osztályában.

A legrosszabb osztályzatot ásványtanból kaptam, konkrétan a keserűsóval (magnézium-szulfáttal) és a glaubersóval (nátrium-szulfáttal) gyűlt meg a bajom. Összetévesztettem a képleteiket. ($MgSO_4$ illetve Na_2SO_4). Az ásványtan akkor rendes középiskolai tantárgy volt, saját tankönyvvel.

Tarczal tanár úr szenvedélyes irodalmár volt. Akkoriban József Attila pozitív, Babits Mihály viszont negatív diszkriminációban részesült a hivatalos (Acélos) kultúrpolitika részéről. Ezzel ő nem értett egyet. A dilemmát úgy oldotta meg, hogy József Attilát és Babits Mihályt párhuzamosan, összehasonlítva ismertette, az első padra felülve, saját úri tetszése szerint... Párját ritkító literátusi és pedagógusi bravúr volt!

Rosszallotta, hogy nehezen tudok verset memorizálni. Viszont magánórákon megtanultam tőle gyorsítani, aminek az egyetemen és később is, mindenféle írnokoskodás és titkárkodás során igen nagy hasznát vettem.

Csizmazia Placid S.O.Cist. atyától magánórákon görögöt is tanultam. Bejártam hozzá a ciszter rendházba, hetente kétszer. A tankönyv mellett a sztoikus Epiktetosz „Kézi-könyvecskéjét” és a Lukács evangéliumot olvastuk eredetiben. Jól megjegyeztem, hogy „az igét nem csak hirdetni, hanem ragozni is kell.” Hozzáteszem, hogy a fordítottja is igaz: „az igét nem csak ragozni kell, hanem hirdetni is.”

A gimnáziumi években kialakult egy szűk baráti kör, amely az „Ötösfogat” megnevezést kapta. Tényleges létszáma 4 és 7 között változott. Buckó (a vezérmén), Dungó, Karezs, Keró, Kofa. Együtt mentünk 1951 nyarán a dunapentelei (leendő sztálinvárosi) építőtáborba is. Ketten távoztak nyugatra: „Szőrös” az NSZK-ban meghalt, Béci viszont az USA-ban szép orvosi karriert csinált. Ebben a lányokkal kiegészült baráti és önképző körben,

vita- és táncesteken szövődtek az első szerelmek is. Az Ötösfogat minden viszontagságot kibírt, rövidebb-hosszabb kényszerszünetek után ma is létezik, rendszeresen összejárunk.

A gimnáziumban öt nyelv követte egymást.

— 1944 latin: *Quot linguas calles, tot homines vales*. Ahány nyelvet beszélsz, annyi embert érsz.

— 1946 német: *Niegelungenlied* (Sosesikerült ének).

— 1947 angol: Ferenczy Csaba S.O.Cist párhuzamos germán–normann órái felejtethetlenné.

— 1949 francia: *Quand trois poules vont au champ* (Terescsényi Ferenc).

— 1950 orosz. Belejet párusz agyinóki, v tumanye morja galubom (Fehérlik egy magányos vitorla).

Latinból és oroszból érettségiztem (1952-ben), úgy véltük, a múltnak és a jövőnek. A soknyelvű, fanyar humorú Sulyovszky Kázmér tanár úr, becenevén Pityorka (Ötös), meggyőzött arról, hogy amint 300 évvel ezelőtt németet és törököt lett volna célszerű tanulnom, most az angolra és az oroszra van szükség. Megismertetett Puskin költészetének varázslatos ritmusával és Dosztojevszkij gondolatainak mélységével is. Emellett ragaszkodott hozzá, hogy megtanuljuk oroszul a Nemzeti dalt / Talpra magyart.

1. melléklet

Nacionalnaja pesznja

*Vsztanj magyar, zavjot otciszna, víbiraj, paká nye pózdna...
Primirityszja sz rabszkoy dolej, ili büty na volnoj volje...
Bogom Vengrov pokljányemszja navszegdá,
nyikagdá nye büty rabámi, nyikagdá.*

Nemzeti dal

*Talpra magyar, hí a haza, itt az idő, most vagy soha...
Rabok legyünk, vagy szabadok, ez a kérdés, válasszatok!
A magyarok istenére esküszünk, esküszünk,
hogy rabok tovább nem leszünk, nem leszünk.*

Biztos voltam benne, hogy ez tökéletesen haszontalan. Tévedtem: pohárköszöntőknél bevált, a szovjet partnereknél mindig nagy tetszést aratott. Soha nem vették magukra.

Kettős családi „terheltségem” a nyelvek és a természet iránti érdeklődés volt. Családunkban egyaránt voltak természettudósok és nyelvtanárok. A választás nem volt könnyű. A továbbtanulás irányának megválasztásánál döntően esett latba zoológus professzor Édesapám intése:

„Természettudományi pályán a nyelvtudásnak jó hasznát veheted, de nyelvi pályán autodidakta természettudományi ismereteknek legfeljebb szakfordítóként.”

Meglehetősen könyvmoly voltam, amire némi méntségül szolgálhat hosszadalmas betegeskedésem (*osteomyelitis in prox.tibiae sinistrae*), csontvelőgyulladás a bal lábszárcsontban: két hét kórház, két hónap szobafogság, két év magántanulóság, jórészt már Budapesten, a XI. ker. Kemenes u 4-ben, édesapám szigorú, de rendkívül hatékony felügyelete mellett...). Ez azzal járt, hogy nem lehettem cserkész. Sok szépről-jóról maradtam le.

Legkedvesebb olvasmányom Koszter atya (Koszterszitz József) „Kis Magyarország nagyot álmodik” trilógiája volt (Lurkó, Iluska, Fulgur). Továbbra is hittem Magyarország feltámadásában. De lassan megtanultam megkülönböztetni a (vágy-)álmot a valóságtól. Attól tartok, ez mind a mai napig sem sikerült teljesen.

1948-ban Budapesten sikerült kapcsolatba lépnem a sashalmi Fehér Szarvas főnök (Borvendég Deszkáss Sándor) ifjúsági indián mozgalmának, a Magyar Abroncsnak egyik vezetőjével, Kószáló Éji Sással. Elkezdtem angol nyelvű indián tárgyú szakkönyveket olvasni. Ezeket az amerikai nagykövetség és a British Council könyvtárából kölcsönöztem ki. Indián meséket és mondákat fordítottam magyarra, többek között H. W. Longfellow Hiawatha eposzának egy részét is.

Ez a kultúrantropológiai idill azonban nem tartott sokáig. A „Fordulat Évében” (1948-1949) az illetékes állambiztonsági szervek udvariasan, de nyomatékosan Dudich Endre professzor tudomására hozták, okosan tenné, ha visszatartaná ettől a fiát. Ő felmérte a helyzetet. A Magyar Tudományos Akadémia rendes tagból tanácskozó taggá minősítette vissza, és nem sok híja volt, hogy a tanszékéről is eltávolítsák, mint klerikális reakciót. Ettől professzortársai és tanítványai mellette való kiállása mentette meg. Engedett tehát a „rábeszélésnek”, és felnőttként kezelve 13 éves fiát, megbeszélte velem a problémát. Ötletes megoldást talált: az „imperialisták ügynökségei” helyett bevezetett a MTA Könyvtárába.

Szüleim zongorázni is tanítottak, ami értelmiségi körökben úgyszólván kötelező volt. Csakhogy szegény Zsivny Poldi néni minden igyekezete ellenére nagyon nem ment. Óriási megkönnyebbülés volt, mikor egy

kézsérülés ürügyén abbahagyhattam. Édesapámnak is, hogy nem kellett elszenvednie fülsértő „klimpírozásomat.”

Felvételt nyertem az Eötvös Loránd Tudományegyetem geológus szakára, az akkori szabályok szerint a kitűnő érettségivel felvételi vizsga nélkül. Másodévesen — túlesve egy tavaszi bokatorésen (fractura malleoli dextri) a bükkalji Szalajka-völgyben — már terepversenyen is részt vehettem, középmezőnyben, Nagy Elemér kiváló évfolyamtársam csapatában. Röstellem, de én voltam a csapat gyenge pontja. Ezt azonban nem érzékeltették velem.

Érdeklődésem az ősvilági életre és az elemek körforgására összpontosult. Tudományos diákköri (TDK) zsengeim is e két témakörben születtek. (1954-ben az őslénytani faj-fogalomról, és 1955-ben a biogeokémia néhány problémájáról).

Az ember származásának világnézetileg kulcsfontosságú problémájáról „könnyebb műfajban” is írtam.

2. melléklet

A Neandervölgy balladája

*Kedves táj a Neandervölgy,
patakparton gyertyán és tölgy.
Jámbor, szelíd népség lakja,
kissé görnyedt az alakja.
Szeme fölött homloktaraj,
eledele sóska s paraj.*

*Vezetőjük a bölcs sámán
örködik a népe álmán.
„Ne ölj embert!” — szólt a parancs,
„nem lesz fegyver itt az agancs.”*

*Rendben is volt minden nagyon,
míg fel nem tűnt a Crô-magnon.
Minden újra éhes ésszel,
csiszolt obszidián késsel.*

*Holtan fekszik a bölcs sámán
Halott népe halott álmán.
Ábelt meggyilkolta Káin,
átok ül az unokáin.*

Különféle túlélések

A Néphadseregben két nyári tábor (hegyvidéki: Nógrád és alföldi: Dobozy) végén tizedességig vittem.

A nógrádi tanezred keretében („Gorilla” ezredes, Döbrentei őrnagy, „Flamingó” főhadnagy, „Lyukasfejű Bill” őrmester) gyakorlatoztunk. Egy rendhagyó hétvégén az ezredorvos hadnagyot és idült alkoholista alhadnagy helyettesét kellett helyettesítenem. Ebből igen nagy baj lehetett volna, de há'Istennek nem lett. Ennek öröme pezsztőt ittunk. Csajkából.

Dobozon kis híján hadbíróság elé kerültem: „tanulópár” szakértetség évfolyamantársam feljelentett, hogy egy gázvédelmi gyakorlat során az életére törtem. Somlai Feri barátom tanúskodása és ütegpárancsnokunk, Köntös hadnagy józan ítélőképessége mentett meg. Feljelentőm szép karriert csinált, főosztályvezető lett az Országos Kőolaj- és Gázipari Trösztnél (OKGT, a MOL elődje).

1956 ugyancsak rendhagyó októberében, 25-én, csütörtökön kaptam kézbe a Múzeum körút 4-6. alatti Tanulmányi Osztályon az október 16-ról keltezett piros (kitüntetési) geológus diplomámat. Ez a Kossuth téri vízfürdő napja volt. Hazafelé tartva az országházhoz közeli Szemere utca 9-be, néhány lépésen és egy szovjet tankos hadnagy jóindulatán múlt, hogy életben maradtam.

Sokak nem csekély meglepetésére nem távoztam Nyugatra. Tanársegéd lettem a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Őslénytani Tanszékén, Bogsch László professzor keze alatt. A nagyhatalmú „geocézár”, Vadász Elemér professzor felajánlott egy leningrádi aspirantúrárt I. A. Korobkov paleontológus (malakológus) akadémikusnál, de ezt köszönettel elhárítottam. Gyakorlatokat vezettem, sőt előadásokat is tartottam: geológushallgatóknak állattant, biológushallgatóknak őslénytant. Úgy tűnt, „sima” egyetemi karriernek nézek elébe.

Közben iskolán kívül is folytattam a már megkezdett élő nyelvek tanulását. Angolt, németet és franciát tanultam, édesapám egy első világháborús katona bajtársától, dr. Valentin Ottótól. Ő a napi sajtó nyelvezete mellett mindjárt a műfordítás alapjaiba is beavatott. (William Shakespeare a „dárdarázó”, Thomas Mann, Anatole France...)

Ottó bácsi a szó pozitív értelmében „européer” volt. Emellett, mint öntudatos zsidó entellektüel, megtanította a zsidó kultúra megbecsülését és tiszteletét, és beoltott az antiszemitizmus minden lehető és lehetetlen formája ellen.

Az élet kövei és a kövek élete

Az ősmaradványok (fossziliák, megkövesedett egykori élőlények) és a kőzetek „anyag-cseréjének” jobb megértésére törekedve beiratkoztam a biológia-kémia tanári szakra. (Ehhez akkoriban külön, nem egykönnyen megszerezhető miniszteri engedélyre volt szükség.) Így 1956 szeptemberében egyszerre voltam az egyetem oktatója és hallgatója, paradox módon saját biológus évfolyamtársaimat is oktattam — köztük későbbi feleségemet is.

1958-ban jutottam el, Vadász professzor úr jóvoltából, először külföldre: egyhónapos ösztöndíjjal Bulgáriába (Románián át, vonaton), és egy év múltán ismét, két hónapra, Kaszap Bandi szintén latinofil évfolyamtársammal és barátommal kettesben). A később középfokú orosz állami nyelvvizsgálóval is igazolt tudásom alapján a bolgár nyelvvizsgálóval gyorsan megbarátkoztam...

Ebből életre szóló barátságok is születtek: Roszica Kalvacseva mikropaleontológus, Gec (Georgi) Panov geológus, Eberhard Undzsijan biológus). A magashegységi barangolás és a tenger elbűvölt. Ekkor ismerkedtem meg a könnyűbűvárkodás alapjaival, a várnai „Akváriumban” (Tengerbiológiai Kutató Intézetben).

Bulgária „második hazámmá” vált. Később lett még egy harmadik is: Lengyelország.

Visszafelé vonatozva megálltam Bukarestben, vízumot szerezni a román Külügyminisztériumban, hogy eltölthessek néhány napot Kolozsvár / Cluj-Napocában. Erdélyben akkor, Petru Groza jóvoltából, még létezett — már nem sokáig — a Maros Magyar Autonóm Tartomány.

Mészáros Miklóssal, a kolozsvári Babes-Bolyai Egyetem docensével való találkozásomból napok alatt egész életünkre szóló együttműködés és barátság lett. (Ő elfogadta volt és elvégezte I. A. Korobkov akadémikusnál a leningrádi aspiranturát.)

A fülledt bukaresti minisztériumi várószobában ismerkedtem meg Jan Bartkiewicz lengyel közgazdász-mérnökkel. Vitatható színvonalú eszperantó nyelvű beszélgetésünkből Janek haláláig tartó barátság jött létre, túrázással a Beszkidékben és vitorlázással a Mazuri-tavakon.

Mire a kitüntetéses tanári diplomát megkaptam (1961), már megvolt a „summa cum laude” természettudományi egyetemi doktorátusom (1959), őslénytanból mint főtárgyból és földtanból meg állatrendszertanból mint melléktárgyaktól. Az utóbbiból édesapámnál kellett vizsgáznom. A dékán,

Frenyó Vilmos növényélettan professzor és birkózóbajnok kezéből kellett tételt húznom. Életem legnehezebb vizsgája volt. Nem vallottam szegényt.

Többször is jártam geológushallgatókkal terepgyakorlaton.

— Hagyományos nyári csere-terepgyakorlaton a Gerecsében (Lábatlan 1957),

— kevésbé hagyományosan — Csalagovits „Svejk”-nek köszönhetően némileg „dolce vitá”-san — a Mecsekben (Pécs 1958). Aztán külföldön is.

3. melléklet

— Lengyelországban (Krakkó, 1959). Vezető: Kriván Pál docens (Pablo) Sziléziai szénbányák (Knurów), Wieliczka („Magnum Sal”), Zakopane, Magas-Tátra (Giewont csúcs). Ekkor tanultam meg, egész csoportunk teljes filmszakadása árán, milyen csalókan veszedelmes ital a vodka.

— az NDK-ban (Greifswald, 1960) is. Vezető: Géczy Barnabás docens Halle an der Saale, Harz-hegység (Wernigerode, Hexentanzplatz,) Quedlinburg (császárváros), Geiseltal (világhírű gerinces ősmaradvány-lelőhely), Hansa városok (Rostock, Greifswald) Rügen szigete. — Mindenki meglepetésére a Biermesse (Sörmise) győztese Géczy tanár úr lett.

Az akkor csak illegalitásban működő jezsuitáknál filozófiát tanultam. Jezsuita akartam lenni. Novíciusként le is tettem a fogadalmat, 1959-ben Krakkóban. Letettem a záróvizsgát is „*ex universa philosophia*”, latinul, páter Mócsy Imre S.J. elnökletével (1960. április 4-én.) A tételtem: „*De materialismo dialectico.*” Aztán kértem és meg is kaptam Rómától a felmentést a szerzetesi fogadalom alól.

Tudományosan a fosszilis bryozoák (mohaállatok) meglehetősen obskurus csoportjával foglalkoztam. Az volt a távlat, hogy elsősorban ezek elmélyült specialistája leszek.

Másként történt.

Akaratlan, de szerencsés pályamódosítás

1961 februárjában a Magyar Népköztársaságban nagy „tisztoztatásra” került sor a klerikális reakció terén. Ez volt a „fekete hollók összeesküvése” hadművelet.

Havass Géza atya, „Géza bácsi”, a szentimrevárosi fővádltott volt a lelki vezetőm. Kivételes egyéniség volt. Habozás nélkül aláírnám a boldoggá avatási kérelmét. — Persze vannak olyanok is, akik ugyancsak habozás nélkül aláírnák a Szent Officiumnak (magyarán: az Inkvizíciónak) benyújtandó, őt eretnkséggel gyanúsító vádiratot.

Igazán nem csoda, hogy egy sok helyen egyidejűleg végrehajtott hajnali házkutatást követően meglepően udvariasan, de nem kevésbé határozottan felkértek, távozzak az egyetemről, ne rontsam tovább az ifjúságot. Ez az eltávolítás végül nagy előnyömmre vált. Hálás is vagyok érte az „elvtársaknak”.

Budapestről többé szó sem lehetett. Szóba se álltak velem: a megfélemlítettség nagy úr. Fekete és vörös, Komló és Balatonalmádi, szénbányaváros és üdülőhely között választhattam. Ez a választás nem volt nehéz.

Így lettem a balatonalmádi székhelyű Bauxitkutató Vállalat (BKV) „bentlakó” geológusa.

Eleinte elég primitív albérletben laktam, igen derék házigazdánál (Mentes János), a permi vörös homokkő hegyoldalban, később többágyas, vaskályhás munkásszálláson, ahol a lavórba téli hajnalokon belefagyott a víz. Végül kaptam helyet a kifogástalanul összkomfortos mérnökszálláson, kétágyas szobában, a Balaton közelében. Így bármikor lemehettem úszni, éjjel-nappal, télen-nyáron. Éltem is ezzel a lehetőséggel.

Részletes (1:10 000) földtani térképezés (Hőriszt Györggyel), mélyföldtani térképszerkesztés (Károly Gyula vezérletével), kutatófúrások maganyagának feldolgozása tartozott a feladataim közé. Ekkor, ennek az ipari gyakorlatnak a révén váltam igazán geológussá. Köszönet érte.

Nem volt könnyű elérnem, hogy a rátarti és gyanakvó fúrómunkások elfogadják a „doktor-fiatalurat,” és ne próbálják meg dolomitdarabokkal megfejni a silány fúrómag-kihozatal, amitől a prémiumuk függött.

4. melléklet

„ $Al_2O_3 \times H_2O$ — ennyit tud egy jól nevelt bauxitkutató...”

Szombaton fölvonatoztam Budapestre, hétfő reggel vissza. Szabadidőmben: Hatha-jóga, úszás (szinte az egész évben), biciklizés, és főleg nyelvtanulás. Egymás után tettem le az állami nyelvvizsgákat. Fontos melléktevékenységem volt a vállalat szakkönyvtárának rendezése, karbantartása, fejlesztése és referálása, jórészt a szovjet Referativnűj Zsurnálban. Ennek később nagy hasznát láttam.

Már 1961 végén megnősültem, de feleségem (Willi Margit volt tanítványom) Budapesten maradt: évekig „hétvégi házasságban” éltünk. Ő földrajz-biológia szakos tanári diplomával, először térképészként dolgozott a Kartográfiai Vállalatnál, majd az Állami Balett Intézetben tanított, még Mozgásanatómiát is. Neki minden tekintetben rendkívül sokat köszönhetek, nem csak a fiaimat. (Bandika 1962-1972, Imre 1966, Ákos 1975)

1962 nyarán ismerkedtem meg Dr. Jozef Kavka CSc. prágai petrográfus geológussal. Lelkes és szívós eszperantista volt, követtem a példáját.

1963-ban feleségemmel átléptük az országhatárt: IBUSZ társasutazáson vettünk részt Szlovákiában, föl a Magas-Tátrába. A Lomnici csúcsonál Jókai tollára méltó félelmetes villámlás-mennydörgés fogadott. Drótkötélbe kapaszkodva lógtunk a gránit sziklafalon. Megúsztuk.

Ugyanezen évben tartottam először előadást külföldi tudományos konferencián — az ICSOBA (International Commission on the Study of Bauxite, Alumina and Aluminium első, alakuló konferenciáján, Zágrábban, a Bauxitkutató Vállalat mélyföldtani térképeiről, angolul. (Károly Gyula volt geológus évfolyamtársammal társszerzőségben.) Az akkor már nemzetközileg ismert és elismert Bárdossy György „vezetett be a klubba,” mint tanítványát. Ezért hálás vagyok neki, és mesteremnek tekintem a „bauxitológiában”.

1965-ben harmadmagammal (Kopek Gábor unokabátyámmal és Kecskeméti Tiborral) kéthetes osztrák-olasz-svájci szakmai körutazást tettünk: először Nyugaton! Ebből igen termékeny KKD együttműködés alakult ki: Gábor volt a főnök, Tibor az ügyeletes bűnbak, én pedig a menedzser és tolmács.

Ekkor már osztályvezető voltam. Ugyanis testhezálló feladatot kaptam: megterveztem, megszerveztem és vezettem a Bauxitkutató Vállalat központi anyagvizsgáló laboratóriumát Balatonalmádi-Budataván, „a préri közepén”, hasznosítva kémiai tanulmányaimat is. Négy részlege volt: Földtani, Vegyészeti, Műszeres és Fotódokumentációs. Maximális létszáma 21 fő volt.

A laboratórium harminc éven át működött, 1995-ig, a vállalat felszámolásáig. Ez kétszeres amortizációt jelent.

Minthogy Bárdossy monografikusan feldolgozta és publikálta a bauxit főelemeinek geo-kémiáját, én a bauxit szennyező és nyomelemeivel foglalkoztam, (Ca, Mg, S, Corg illetve V, Ga, Sr stb.) Schroll és Sauer osztrák kutatók geokémiai korrelációs módszerével.

Emellett a Bakony és a Vértes eocén üledékes képződményeit tanulmányoztam, „közetrétegtani megközelítésben. Formációkat és tagozatokat írtam le Magyarország készülő Rétegtani Lexikona számára.

1966-ban megpályáztam egy francia állami ASTEF ösztöndíjat, bauxitos témában. A franciák részéről meg is kaptam, de a magyar hatóságok nem járultak hozzá. Kérdésemre három indokot hoztak fel: beszéllek franciául, jártam már Nyugaton, vannak már tudományos publikációim(!) Visszakérdeztem: mi lenne,

ha mindennek az ellenkezője lenne igaz? Logikus volt a válasz: „Ugyan, hová gondolsz: akkor szóba se jöhetnél volna!”

Azért egyáltalán nem ez volt jellemző. „Bauxitos” tevékenységemet mind a beosztottaim, mind a feljebbvalóim méltányolták — 2004-ben.

5. melléklet

Bakonyi Bauxitbánya Kft.
8481 Ajka, Gyártelep, 598.hrsz.

Dr. Dudich Endre
okl. geológus részére

Tisztelt Professzor Úr!

A magyarországi bauxitkutatásban dolgozott és jelenleg is dolgozó szakemberek a talán túlzottan is szerény, de rendkívül nagy tudású geológust, az elszántan humanista tudóst és a kedves, mindig és mindenkinek segítőkész kollégát tisztelik az Ön személyében.

Sok évtizedes, jelentős részben a bauxitkutatáshoz is kötődő tevékenységét szeretnénk elismerni, amikor 70. születésnapján átnyújtjuk Önnek a Bauxitbányászati Emlékplakettet.

Fogadja a bauxitkutatók és bányászok nagy családjának szívből jövő jókívánságait.

Ajka, 2004. 01. 27.

Jó szerencsét!

Kovacsics Árpád
vezérigazgató

6. melléklet

Dr. DUDICH ENDRÉNEK
barátunknak és mesterünknek,

a BAUXITKUTATÓ VÁLLALAT mindenféle vizsgálatokat végző laboratóriuma megalapítójának és istápolójának, fiatalságunk hibáit néha megértő, néha megdorgáló Vezetőnknek, őszinte barátsággal és tisztelettel a 2004. március 2-i baráti találkozón résztvevő egykori munkatársai, tanítványai:

Szekér Zoli, Siklósiné Margit, Tóth Kálmán, Jakabné Erzszi, Selényiné Eszter,
Brokés Ferenc, Pulsfortné Magdi, Büttel Elza, Kaszásné Piroska,
Gyurcsákné Zizi, Kovács Árpád

Jobb későn, mint soha.

A földtudomány cifra palotájában — akadályokkal

Szaktudományunk központi és hazánk legrégebbi kutatóintézete, a Magyar Állami (eredetileg Királyi) Földtani Intézet (MÁFI) 1869-es alapításának 100. évfordulójára készült. Nagyszabású szakmai rendezvényeket és kiadványokat terveztek: égető szükség volt nyelveket jól tudó szakemberekre.

Ennek és Hámor Géza volt évfolyamtársam — akkor már kiváló pártkapcsolatokkal is rendelkező főosztályvezető — felelősségvállalásának köszönhetően, hogy 1968 februárjában a nagytekintélyű intézet tudományos munkatársa lettem. Az újonnan létesített, kissé homályos feladatu Információs Csoport vezetésével bíztak meg. Velem dolgoztak: Vecsernyés György geológus, Domokos Miklósné Gombosi Mária alkalmazott matematikus, Jaskó Tamás mindkettő, és egy darabig Detre Csaba, a MÁFI Filozófiai Vitakörének alapító elnöke (1973) is.

Alig három hónappal később eljutottam — Észak-Olaszországon (Padova) át — Párizsba, nemzetközi eocén (paleogén) konferenciára.

Ez az út különösen tanulságosnak bizonyult, hiszen éppen a nagy diákmozgalmak és Mao kis piros könyvecskéjének a forró májusa volt, úgy szólván egy kis ízelítő a francia forradalomból, modern változatban.

Általános sztrájk, megbénult közlekedés, tömeges munkás- és főleg diáktüntetések, vörös csillagos és fekete, halálfejes (anarchista) zászlók, Molotov koktélok, bűzös füstöt árasztó égő autógumik, bunkónak használt baseballütők, betört és kifosztott kirakatok, összetört, felborított autók az egyik oldalon, sisakos-pajzsos-gumibotos rohamrendőrök, könnygázgránátok és nagynyomású vízágyúk a másikon. A Szajna hídjai fekete rendőri páncélautókkal lezárva, a folyón cirkáló gépfegyveres rendőrmozgások.

Nagy ügyel-bajjal sikerült, jó pénzért, „maszek” autóbusszal eljutnom Svájcba; Lausanne-ban az ott lakó Vendel Miklós unokaöcsém várt, a mexikói menyasszonya, Elza piros Jaguárjával. (Elza egy jómódú mexikói földbirtokos (haciendero) lánya volt, a genfi egyetemen tanult.)

Újabb három hónapra rá, Szent István király ünnepén (augusztus 19-20) pedig a Geológus Világkongresszuson Prágában éltem meg a Varsói Szerződés tagállamainak katonai beavatkozását. A magyarokat a felbőszült lakosság ellenséges állam polgárainak tekintette. Egy alkalommal éppen csak hogy megmenekültem a lincseléstől egy szovjet járőr megjelenésének köszönhetően.

A 19-én (H) megnyílt kongresszus 22-én (Cs) félbeszakadt, a Vltava híd-

jait szovjet tankok torlaszolták el. (Gyalog azért át tudtam óvatoskodni. Nyugati kollégák magyar vízum beszerzése végett összegyűjtött útleveleit kellett visszaszereznem egy belvárosi hotelben meghúzódott IBUSZ-os hölgytől.) Végül Morvai Gusztáv KFH elnök elvtárs kieszközölte a szovjet pályaudvar-parancsnokságon, hogy rendelkezésünkre bocsátottak egy vagon (ötvenen voltunk) egy olyan vonaton, amely 24-én (szombat) elvitt Szobig.

A MÁFI centenáriumi ünnepei és az azok keretében tartott, „nagy nyitást” jelentő tudományos konferenciák viszont békésen és sikeresen zajlottak le 1969 nyarán. Többnyelvű kirándulásvezetőket készítettünk. A Bauxitkonferencián és az Eocén kollokviumon előadást tartottam és kirándulásokat vezettem. Még szinkrontolmácsként is közreműködtem. Minden Tolmácsok Nagyasszonya, a 16 nyelvű Lomb Kató profi együttesnek geológus segéd-csapatában, a francia kabinban. Kemény próba volt.

7. melléklet

CENTENARY BLUES

(A „Fekete mély vízén, fehér sziklák alatt...” dallamára)
1969

*Száz éve épp idén, Hantken volt nagyfiú, prof és igazgató, de nem volt rá hiú...
Saját helyük se volt, de semmi rémület, Böckh János tett róla, lett pompás épület. Telkét
a Stefánián a főváros adta, s egy szép májusi napon a király felavatta.
Két világháború sem tett benne nagy kárt, Vialov százados aknákat nem talált.
Sokáig megvolt a falon az üzenet: megvizsgálva, nincs akna: „proveren, min net.”
Aztán Fülöp Jóska értően nekiállt, a műemlék-palotán sok mindent renovált.*

1970-ben mégiscsak kaptam francia állami ASTEF ösztöndíjat. A Földtani Intézetnek megfelelő, Orléans-i BRGM-nél (Bureau de Recherches Géologiques et Minières), a főosztályvezető Léon Delbos tartózkodó udvariassággal fogadott. Minden kérdésemre érdemben válaszolt, de ezen és egy vacsora-meghíváson túlmenően nem foglalkozott velem. Az ő jóvoltából és úszóbajnok titkárnöje, a deltás Mademoiselle Butterfly, Pillangó-kisasszony meglehetősen kelletlen és fölényeskedő közreműködésével öt hét alatt sok tapasztalatot szereztem. Többek között azt is, hogy a személyes holmimat lelkiismeretesen átkutatták. Természetesen hiába.

Fellelkesedve, korszerűsíteni akartam az intézet dokumentációs-információs rendszerét. Ez számítógépesítést, informatizálást jelentett, még éppen jókor ahhoz, hogy a népi-demokratikus országok között e tárgykörben élen járjunk. Azaz, hogy csak jelentett volna: értetlenségbe ütköztem.

Teljes öt esztendeig erőlködtem, számos beadványt írtam, szinte teljesen eredménytelenül. Közben a csehek, a prágai GEOFOND-ban a hangeológus-szorgalmú, lángvörös hajú Jiri Hruška vezetésével, és még Pozsonyban/Bratislavában is, maguk mögött hagytak. Segítségemre volt viszont a készséges krakkói kopasz informatikus Maciej Rajecki. Így meg kellett ismerkednem a pssmogó lengyel nyelvvizsgálóval is. (Nem nyerte el a tetszésemet.)

1970 szeptemberében a MÁFI Adattári Osztálya vezetőjének neveztek ki, a külföldi munkára (Peruba) távozott Végh Sándor helyére. Tudatosan kiválasztott és kért helyettesem, Marczis József, tatabányai bányászgyerek, az intézet volt párttitkára, biztosította a nélkülözhetetlen politikai támogatást. (Hozzám tartozott a TÜK — a titkos ügykezelés — is.) Később lektorált alkalmazott földtanból. (Téma: a Tatabányai-medence negyedkori képződményei.)

Elvégeztem az ELTE két féléves szervezőgeológusi, külföldi munkára felkészítő tanfolyamát. Ennek egyúttal előadója is voltam (Afrika ásványi nyersanyagai). 1971-ben előadó voltam az UNESCO égisze alatt szervezett angol nyelvű Mikropaleontológiai továbbképző tanfolyamon (a Bryozoa-ákról).

Addigra már kilenc európai nyelvből volt nyelvvizsgám: oroszból közép fokú, a többiből (angol, német, francia, olasz, spanyol, bolgár, román és eszperantó) felső.

1969 óta tanulgattam arabul, magánjelleggel, az ELTE Bölcsészettudományi Karán, Fodor Sándortól, aki akkor fiatal tanársegéd volt (most emeritus professzor). Mint később megtapasztaltam, a klasszikus, irodalmi arab anyyra különbözik a Maghrebben és a Közel-keleten beszélt nyelvtől, mint a latin a portugáltól és a románától. *Ins'allah*. Például az „igen” = *na'am*, illetve „ajwa”.

Másodállásban három évig (1970-72) egy szakmai külkereskedelmi vállalat (a GEOMINCO Rt.) geológus szakértője voltam. Maroknyi, de ütőképes csapat volt: Alföldi László (hidro)-geológus, Fitzek Antal bánya-mérnök és regnumos cserkész, Jeli Imre üzletkötő közgazdász, és persze Tettamanti Tibor igazgató úr. Alföldi Lacitól megtanultam rugalmasan tárgyalni. Fitzek Tóni jó példát mutatott arra, hogy a hőség nem mentség a

lomposagra. Jeli Imre a meleg éghajlaton életfontosságú higiéniaába avatott be, az igazgató úr pedig a „bányamérnök-arisztokrácia” korántsem közismert elegáns etikettjébe.

Ennek kapcsán

— készítettem részben arab nyelvű ajánlatot Muammer Kadhafi ezredes frissen európaiatlanított Líbiájában, ahol minden csak arabul volt kiírva, még az Alitalia légitársaság is.

Angolul csak kevesen tudtak, és azok sem mertek az imperialisták nyelvén, angolul megszólalni. Az idősebb sejkekkel tudtam olaszul beszélni. Ennek azonban ára volt: méregerős és forró, mentás feketekávéét kellett szürcsölnöm, és a nargilét (vízipipát) is ki kellett próbálnom. Egyik se ízlett.

— Vettem közetmintákat két pakli Fecske cigarettáért a fegyverrel védett gizehi szálban álló Szfinxből Egyiptomban. Nummulitesz és nanoplankton vizsgálatokkal Jámborné Kness Mária és Báldiné Beke Mária kimutatták, hogy a Szfinx vállánál van a középső-felső eocén határ a márga-mészke összletben. Ez egyébként az E2 Nummulites gizehensis típuslelőhelye.

— Mulattam hastáncosnővel, kirugós ukrán táncot járva, a gizehi piramisoknál felállított nagy sátorban, a homokra terített szőnyegen. Nem estem el.

— Újra fel kellett találnom egy komplex műszeres bauxit-anyagvizsgálati „spanyolviaszt” II. Reza Pahlevi sah Iránjában, a teheráni Földtani Intézetnél (Geological Survey of Iran, 1972). A feladatot lehetetlennek ítélttem, nagyon csüggedt voltam. Ráadásul ez alkalommal kivételesen teljes volt a bábeli nyelvzavar.

— A terepmunkát, a minták begyűjtését Balkay Bálint végezte, jegyzeteit magyarul írta. A Hotel Napoleon félhomályos bárjában diszkrét háttérzene és egy fél konyak (majd még egy) mellett azzal vigasztalt, hogy *„amit mi ketten ezeknek a perzsáknak hat hét alatt nem tudunk megcsinálni, azt nem is érdemes.”* Mint mindig, most is igaza volt.

A laborban külföldön tanult szakemberek dolgoztak.

— A precíz nedves-analitikus vegyész (Bristol) angolul,

— a nagyképű röntgendiffrakciós (X-ray) fizikussal (Tübingen) németül,

— a kacér derivatográfus (DTA-DTG) hölgyel (Nancy) franciául értekeztem.

— A gépirók főnöke egy vidám bolgár hölgy volt (Leningrád).

Az angol nyelvű jelentést hárman bírálták:

egy nagyhangú szovjet-azeri geológus, egy kevésszavú iráni-azeri geo-

lógus, akik egymással az anyanyelvükön beszéltek, velem pedig oroszul, és egy svájci szakértő, aki német svájci volt ugyan, de nagyon örült, hogy valakivel végre olaszul társaloghat. (Gyönyörűen beszélt az olasz nyelvet.)

Összesen tehát nyolc nyelv volt forgalomban. Tovább bonyolította a helyzetet a vallási sokféleség, konkrétan a heti munkaszüneti nap kérdése. Nem dolgoztak a keresztények vasárnap, a zsidók szombaton, a moszlimok pénteken, a zoroaszter hívők pedig csütörtökön.

Munkára maradt három nap: hétfő, kedd, szerda. Igen ám, csakhogy délelőtt 11–12 teaszünet volt, 13–14 ebédszünet, délután 15–16 kávészünet. Összesen 21 óra maradt a tényleges munkára.

Sajnos, történt egy kis malheur is. Határidőre leadván a jelentést, elterültem az ágyon és azon nyomban mélységes álomba merültem. Ez nem lett volna baj, de a fürdőszobám kádjának a csapját nyitva hagytam. Arra riadtam fel, hogy ráznak. Ugyanis az első emeleten túlfolyó meleg víz a lépcsőn „lekaszkádolva” a földszinti recepciós pultot kezdte elönteni. Ezt érhetően rosszalották. Jót mulattak az eseten, és nem kértek kártérítést. Anekdota lett belőle, sőt állítólag reklám (mai szóval PR).

A jelentést elfogadták, kifizették, de publikálni nem engedték. Kár, mert Nizzában a nemzetközi ICSOBA Bauxitkongresszuson szerepelhettünk volna vele. Ehelyett jártunk egyet a kikötőben. Már az esti fogadásra voltunk öltözve: fehér öltöny, csikos nyakkendő. Ez hiba volt. Egy özönvíz jellegű mediterrán zápor kapott el, és másodpercek alatt betű szerint ronggyá áztunk. Jobb híján kénytelenek voltunk farmernadrágban és kockás flanell ingben megjelenni a városháza dísztermében. Nyakkendőt zsebben vittünk magunkkal, minden eshetőségre. Legalább akkora feltűnést keltettünk, mintha megtartottuk volna az előadásunkat. Később ez a „lezser” öltözet szalonképessé vált.

1973-ban jutottam el először — mint igazgatóm, Konda József „tudományos titkára” és újonc spanyol tolmácsa — az óceánon túlra, Kubába. Ez volt az első (szub-)trópusi élményem.

Igaz, hogy furán kezdődött. Könnyed öltözékünkben csúnyán dideggettünk a kanadai NATO légitámaszponton (Stephenville), ahol cseh-szlovák transzatlanti járatunk gépe, hóviharba kerülve, kényszerleszállást hajtott végre. Kiszállni a fehér hőköpenyes, géppisztolyos kommandósok nem engedtek. Amíg az IL-62 tankolt, minden nyílászárója tárva-nyitva volt, átfújt rajta a jeges szél.

Kubába egyébként beleszerettem — különös tekintettel a korall-

zátonyok varázslatos világára, amelybe Radócz Gyuszi (Julio) vezetett be. Azóta is „honvágyam” van utána.

1974-ben kapcsolódtam be a Cseh Tamás gitáros-énekes vezette, Bakonybél központú „indián hadijátékba”. Először a Mountain Crow (hegyi varjú, apszaroka) törzs tagja voltam. Később táborról-táborra járó fehér vándorkereskedő, végül Old Jack Daniel, a Sárga Föld Kereskedőállomás (Yellow Earth Trading Post) társtulajdonosa Johnny T. Walker (Novák Erik) mellett. (Pinto Ranch). Cseh Tamást később Kossuth-díjjal tüntették ki — nem mint indián főnököt.

8. melléklet

A Vadnyugat merész kalandra hív

*A Vadnyugat merész kalandra hív
e tájon indiánok élnek, a harcban semmitől se félnek
a skalpodat, hogy elvegyék, és lándzsanyélre föltegyék,
az éjsötétben rajtad ütnek ők.
Old Jack, ne félj, de légy vidám, jókedvűn élj, hiszen talán
szerencse vár a nagy hegyekben, amiből pénz terem zsebedben.
S ha bajt megúszva visszatérsz, a prérin át hazádba érsz,
a gazdag élet új kalandja vár.(ha vár)*

*A tábor főhelyén déli zászló lobog,
ám a tagokban itt sokféle szív dobog.
Johnny washingtoni, Old Jack meg francia,
de mit se számít ez, fő,hogy van sok pia.
No jöjjetek, ti bátor harcosok,
földerül majd hamar mogorva arcotok.*

Ákos fiam tízéves korától maradandóan lelkes és sikeres indián lett. Kultúranropológusi diplomát is szerzett hozzá a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen, a Szegedi Egyetemen szerzett francia–amerisztika oklevelek mellé.

Közben három évig PPC-vel (polyarthritus progressiva chronica, sokizületi gyulladás) küzdöttem. Kellemetlen volt. Prednisolont, Sumetrolimot és aranyinjekciókat kaptam. Orvosaim tolszékét „prognosztizáltak”, de ez nem vált valóra. Ákos (Fehér Madár) fiam születése (1975. május 9. a Győzelem Napja) vetett véget a nyilvánvalóan pszichoszomatikus kórságnak.

Tudományosan azonban sehogy sem jutottam előre. Végül úgy döntöttem, hogy ez zsákutca: meg kell válnom álmaim intézetétől. Főnökeim persze ezt nem vették komolyan. Pedig a dolog 1975 őszén komolyra fordult. Felszabadult egy hely a Magyar Tudományos Akadémia Geokémiai Kutató Laboratóriumában (MTA GKL, Bp. XI. Budaörsi út 45.), és kikértek. Kikértek, mentem. Nem bántam meg. Azt hiszem, az ottani kollégák sem.

Öt teljes évet dolgoztam ott „a tudomány tornyában”, kicsi, de igen színvonalas és baráti kollektívában. Pantó György nem csak kiváló szakember volt, megbízható munkatárs, hanem jó igazgató is. Később az MTA rendes tagja lett és Széchenyi-díjas.

Szolnoki János mikrobiológus korai elhunytja után a Szerves-geokémiai Csoport vezetője lettem, miután (1978-ban) sikeresen megvédtem kandidátusi értekezésemet. (Még a bakonyi eocén tárgyköréből).

A kőzetek szervesanyag-tartalmának komplex műszeres vizsgálatával foglalkoztunk, az OKGT (Országos Kőolaj— és Gázipari Tröszt, a későbbi MOL) megrendelésére. (Árkai Péter és Tóth Mária röntgendiffraktometria, Póka Teréz derivatográfia, Sajgó Csanád gázkromatográfia, Löfler János nedves analitika.)

— Baktériumokat használtunk fel szénhidrogén (kőolaj–földgáz) kutatáshoz és kőszeken káros kéntartalmának csökkentésére. (Bánhidi István mikrobiológus).

— Én magam agyagásványok infravörös spektroszkópiájával is foglalkoztam, a bauxitkutatás szolgálatában. Ehhez műszeres továbbképzésen vettem részt a budapesti Műegyetem vegyészmérnöki karán és tanulmányúton Bécsben Zeman professzornál. Odáig jutottam, hogy meg tudtam különböztetni a bauxittal összefüggő vörösayagot az azzal nem összefüggőtől, a kaolinit kristályrács rendezettségéi foka alapján. Ennek nem lett folytatása. Kár.

Közben sikerült befoltozni egy tátongó lyukat az életrajzomon: az önkéntes és ingyenes társadalmi munka teljes hiányát.

Ugyanis négy éven át én voltam a négy természettudományi kutatólaboratórium (Akusztika, Geokémia, Kristályfizika, Szervetlen kémia, MTA TTKL) közös szakszervezeti titkára, és ebben a minőségben az igazgatótanács tagja, az „intézeti négyszög” egyik szöge. A szervetlen kémikus Székely Tamás volt a partnerem, mint igazgató, és a szintén vegyész Bertóti Imre a párttitkár. Minden problémára találtunk áthidaló megoldást.

Ma is azt hiszem, hogy ez hasznos volt dolgozóinknak, és nem csak an-

nak az egynek, akinek az elbocsátását megvétóztam (mivel szakszervezeti bizalmi volt).

Ezekben az években kevesebbet utazhattam kiküldetésben. Kubát ugyan kétszer is sikerült „megújráznom”, most már saját jogon: azzal a feladattal, hogy mérjem fel az ország bauxit-lehetőségeit (1976, 1978).

Így aztán be is jártam Kubát egy GAZ terepjáróval keresztül-kasul. A sofőröm, Miguel, szünet nélkül énekelt. A baj csak az volt, hogy ezt fortissimo tette, és fülsértően hamisan. Valóságos bűvészmutatvány volt, hogy közben szivarozott.

Magam tanítottam be és vezettem a laboratóriumi gyors-vegyelemzéseket Santiago de Cuba-ban. (A nedves vegyelemzést a budapesti Fémipari Kutató Intézetben [FKI] sajátítottam el rutin szinten, és ennek már Teheránban is nagy hasznát vettem.)

9. melléklet

Kubai rigmusok — kubai ritmusok

*Erőd, templom, barokk házak, égetőró betonvázak.
Néger negyed, sorbanállás, öreg autón urizálás.
Lépten-nyomon királypálma, oly sok botanikus álma.
Négy-hat sávós autóutak, román offshore olajkutak.
Selymes homok, ezüstsírály — itt nyaralt a gumikirály.*

*"Eltárs, vágd a cukornádat, ezzel építsd szép hazádat!
Ne kíméld a macsetédet, s iskoláztsd csemetédet."*

*Impozáns El Cobre töbre, időnk ma nem futja többre.
A primer érc kalkopirit, néhol malachit is virít.
Bár e szemle futólagos, ez a rézérc utólagos.*

A Földtani-bányászati Minisztériumban Marrero miniszterhelyettes elvtárs elnökletével, fennhéjázó orosz szakértők előtt védtem meg jelenlésemet, kedvük ellenére spanyolul. (A kubai kollégák megtapsoltak.) A szovjet csoport tolmácsa, a közkedvelt Ninocska duzzogott, hogy rögtönözve fordítania kellett. Megvígasztaltam. Nem volt nehéz.

Közben sok szép pillanat adódott: ilyen volt pl. amikor kubai barátaink rögtönzött gitár-kíséretével énekeltük el a Székely Himnuszt, és fehér rummal, mojito és daiquiri koktéllal üdítettük magunkat a királypálma alatt „Ernest Hemingway módra”.

10. melléklet

„Quien sabe donde, donde va el Fato,
en camino duro, en noche oscura...

„Ki tudja merre, merre visz a Végzet,
göröngyös úton, sötét éjjelen...

Dios, protege Transilvania.”

Ne hagyj elveszni Erdélyt, Istenünk.”

Az 1968-ban, Kievdben megrendezett Kárpát–Balkán Geológiai Kongresszustól kezdve sokszor megfordultam a Szovjetunióban. Többnyire tudományos-műszaki együttműködés keretében.

Elsősorban Moszkvában és Leningrádban, neves kutatóintézetekben

— VSZEGEI: a Szovjetunió Földtani Intézete: földtani térképezés és tezaurusz,

— VIEMSZ: a Szovjetunió Ásványi nyersanyagkutató Intézete,

— IMGRE: a Ritkalelemek Metallogéniája és Geológiája és különféle KGST szakbizottsági üléseken..

Ez minden ellenkező híreszteléssel szemben mai szemmel nézve is hasznos volt, akárcsak az 1962. évi magyar-szovjet bauxit–alumínium egyezmény.

Az elkerülhetetlen ivászatoknál jó hasznát vettem az ALUKOL nevű fehér pornak (alumínium-hidroxid kolloid), amely nem csak a gyomorsavat köti meg aktív felületén, hanem az alkoholt is. Ennek volt köszönhető, hogy a szovjet kollégák minden igyekezete ellenére nem mi végeztük az asztal alatt. „Csodafegyverünk” titok maradt.

Csoportos IBUSZ-turistaként jártam a 15 tagköztársaság közül 10-ben (később aztán további háromban: csak Belorusszia és Moldávia maradt ki). Úgy vélem, hogy Ukrajna és Románia ismeretében ez nem nagy hiányosság.

11. melléklet

Jártam Leningrádban és Szentpéterváron is. Domenico Trezzini olasz építész, Nagy Péter cár, Nagy Katalin cárnő (és mások) városa kimeríthetetlen. Lássuk csak a templomokat.

— A Péter-Pál székesegyház a Néva Nyúl-szigetén, a Romanovok temetkezési helye.

— A Szent Izsák katedrális, Foucault ingával. (a párizsi Panteon mintájára).

— A német evangélikusok Péter-Pál temploma (a szovjet időkben tanuszoda).

- A lengyel katolikusok Szent Katalin temploma (romos, orosz misézés).
- a Szent Vér temploma, a cár elleni merénylet emlékére.
- az Örmény egyház temploma.
- A Kazanyi Szent Szűz temploma (a szovjet időkben az Ateizmus Múzeuma).

— Európa legészakibb dzsámija.

Láttam a török földön álló, de Szovjet-Örményország címerében is szereplő Ararát (Macisz) kettős andezitkúpját Jereván felől. Ezen NATO-pénzelte amerikai régészeti expedíciók még ma is keresik Noé bárkáját. (Egyesek szerint meg is találták.)

Megnéztem a katolikus, minden örmények főpapja külön engedélyével, az Ecsmiadzini örmény székesegyházban a bárka egy üveg alatt féltve őrzött deszkadarabját, Nagy Katalin cárnő adományát. Egyik sarka le van töve, így látható a belső szerkezete. Hidrotermálisan kovásodott fadarabnak tartom.

Megkerestem a cár magyar festőjének, Zichy Mihálynak a nevét viselő utcát Grúzia fővárosa, Tbiliszi (régi nevén Tiflisz) óvárosában. Helyi suhancok oroszoknak néztek, ami nem bizonyult előnyösnek. Szidalmaztak, de mikor felfogták, hogy magyar vagyok, mégse bántalmaztak. Inkább elkísértek az Ibéria szállóig, „nehogy valami baj érjen.”. Útközben valahogy vége lett egy üveg magyar barackpálinkának és egy üveg grúz konyaknak.

Hajnalig sakkoztam Tallinnban, tengerparti erdőben, eszperantista levelezőpartnereimmel, de egyetlen partit se nyertem meg, viszont megismerkedtem a szovjet által betiltott észet nemzeti himnusszal.

Azerbajdzsán fővárosában, Bakuban megcsodáltam a Chunor metróállomás csodaszarvas Hunor-Magor fali mozaikját. „Ti elmentetek Nyugatra, mi pedig itt maradtunk”, fűzte hozzá kísérem, a fiatal olajmérnök Davidoglu. Én viszont felhívtam a figyelmét, hogy Bakuban vette kezdetét Nobel Alfréd svéd kémikus karrierje.

Meglátogattam a Szovjetunió legrégebbi egyetemét Vilniusban (amelyet Báthory István erdélyi fejedelem, lengyel király és litván nagyfejedelem alapított 1579-ben), és páter Skarga Péter S.J. volt az első rektora, a litvánok Pázmány Pétere.

Geokémiai konferencián vettem részt Szibériában, Irkutszkban. Ez egykor a jórészt lengyel száműzöttek „fővárosa” volt. Engedve a kihívásnak, megfürödtem Lisztjankánál (akadémiai üdülő) „rozmár módra” a jeges Bajkál-tóban. Közben szeretettel gondoltam a téli Balatonra, ahol megedződtem.

Kaptam ajándékba népművészeti tört Üzbegisztán fővárosában, Taskentben, a Népek Barátsága Klubban, eszperantó nyelvű előadásom után. Nem akartam elfogadni, nehogy „elválgja a barátság fonálát.” Az elnöklő Joneszov elvtárs felvilágosított, hogy ez testvérekre nem áll. Ő pedig nem üzbég, hanem ujugur. Márpedig „ujgur-magyar két-egy-test-vér.”

Elfogadtam.

Rendkívüli, felejthetetlen élményt jelentettek számomra a volt geokémia professzorommal, a zseniális Szádeczky-Kardoss Elemérrel folytatott beszélgetések. Az ő „geonómiai” világkoncepciója (téridő-kép, univerzális ciklustörvény stb.) mély benyomást tett rám. Az általa 1976-ban alapított és vezetett akadémiai bizottságban nagy lelkesedéssel vettem részt, de korántsem kritikátlanul. Úgy tűnt, ebben a szintetizáló irányban fogok továbbhaladni. „A Prof” is így szerette volna, ezt várta tőlem.

Ezúttal sem úgy történt, ahogy várható volt. Csalódott bennem, mert engedtem a csábításnak, hogy menjek vissza a MÁFI-ba, és ezt szememre is hányta. Drámai jelenet volt. Magához hivatott, udvariasan és halkán. Aztán felcsattant, behívta Editkét, a titkárnőjét, és ülve maradva, kezét se nyújtva, haragosan kivezettetett.

Hátha másodszorra sikerül

1980-ban újra lehetőségem nyílt arra, Báldi Tamás professzor jóvoltából, hogy szabadon választható speciális kollégiumot tarthassak a budapesti tudományegyetem (ELTE) Földtani Tanszékén. Három tanéven át tartottam is, üledékes kifejlődéstant (Faciológíát), ötödéves geológus-hallgatóknak. Összehasonlítva ismertettem az amerikai és a szovjet megközelítést, ami merész újításnak számított. Annál is inkább, mivel a Nalivkin-féle szovjet kifejlődéstant jobbnak tartottam, mint a Hedberg-féle nyugati.

1983-ban egyetemi docenssé avattak: 22 évvel az egyetemről való eltáncsolásom („rugalmazásom”) után. Ez hallgatólagos rehabilitációnak volt tekinthető.

1986-ban pedig honosították külföldön — a San Marino — Paderborni, eszperantó és német nyelvű AIS-től (Akademio Internacia de la Sciencoj) kapott assoc. Prof. címetet.

Ekkor — 1981-től — már újra a Magyar Állami Földtani Intézetben dolgoztam, de most már mint (második) igazgatóhelyettes. Igazgatóváltás történt ugyanis, Konda Józsefnek mennie kellett.

Az új igazgató, ugyanaz a Hámor Géza, aki 1968-ban visszasegített a balatonalmádi hasznos száműzetésből, visszahívott: „*most csináljuk meg együtt, amit akartál*”.

Sok mindent meg is csináltunk, mind a dokumentáció számítógépesítése, mind pedig az anyagvizsgálat műszerparkjának és módszereinek korszerűsítése terén. Ehhez nyugati és szovjet példákat, eljárásokat egyaránt használtunk.

Ez persze nem tetszett mindenkinek. A szovjet illetékeseknek sem.

Meghívtak „baráti beszélgetésre” Moszkvába, a SzU Geológiai Minisztériumába. Mi tagadás, szorongva léptünk be az „oroszlán barlangjába”. Lelki szemeink előtt ott lebegett Fülög Jimmy figyelmeztetése: „Belépés díjtalan, kilépés bizonytalan.”

Kellemes meglepetés ért. Bizáncias protokollal fogadtak, egyre rangosabb titkárok kézzől kézre adtak. A szakértők komolyan vettek, Nem csak hogy figyelmesen meghallgattak, érdemben kérdeztek is. Írásban is átadott magyarázatunkat és a fűtűlős barackpálinkát elfogadták.

Szabadon távozhattunk a Bolsaja Gruzinszkaja ulica 4-ből, mégpedig kísérel nélkül...és az Állatkerttel meg az Állami Cirkusszal szemben találtuk magunkat.

A KGST keretében, mint „Andrej Andrejevics” rendszeresen jártam a GEOINFORM szakbizottság évente más-más tagországban tartott üléseire, Ellensúlyként érvényben volt még az 1970-ben a BRGM-mel tető alá hozott magyar-francia együttműködés is. A dokumentációs „Pascal-GEODE” egyezségben Hannover és az USGS (Denver) is közreműködött. Hamarosan kiérdekeltem a „*tovaris no*” („de elvtárs”) megnevezést: többnyire így kezdtem hozzászólásomat: „*mi szaglaszen, no...*” — „egyetérték, de...”.

Nem tudtam összehozni egy „nagydoktori” értekezést. Viszont 1981 nyarán eljutottam Kanadába, a Magyar Tudományos Akadémia és a Quebeci Bányászati Minisztérium közötti kétoldalú műszaki-tudományos együttműködés keretében.

Szívesen mondanám, hogy aranyásó voltam, de csak egy nagy külfejlesztés és mélyművelés rézércbánya (Chibougamau) környékét térképeztük részletesen, „nyers”, 12 500-as légifényképek segítségével, a quebeci (francia kanadai) glaciálisan tönkösödött erdős tóvidéken, gyalog és kenuból, sőt hidroplánon is.

A jórészt metabazaltból és gabbróból álló terepen az ércesedés folytatását nyomoztuk Gilles Allard professzor (Atlanta, Georgia, USA) energikus vezetésével, sikeresen. A tempóra jellemző, hogy az 1981 július-augusztusi felvételezés eredménye, színes földtani térkép és kétnyelvű (angol-francia) magyarázó 1982 februárjában már megjelent nyomtatásban.

A bánya főmérnöke, Tölgyessy Dániel, érsekújvári (Nové Zámky) magyar fiú volt. Szombatonként náluk vacsoráztam és élveztem felesége, Klári magyaros konyhája mellett az összkomfortos fürdőszobájukat is.

Nyomasztó élmény volt az apró és óriási, de egyaránt szúrós kedvű feketelegyek (*black flies*) tömege. Hozzájuk képest az agresszív moszkítófelhő felüdülés számba ment...

Egész másként emlékezetes viszont az az éjszaka, amikor holdfényes tóparton, tábortűznél egy krí indián geológus technikussal Arisztotelész természetbölcseletét vitattuk meg franciául, egy üveg Bourbon whiskyvel öntözgetve gondolatainkat.

Komolyabb hajóutat csak egyszer tettem, 1983-ban, a Lettország) nevű szovjet turistahajón, de az csodálatos volt. Fő állomásai Athén (Pireusz), Ciprus (Limaszol és Pafosz), Kréta (Iraklion és Knossosz), Alexandria, Efezosz, Isztambul és Odessza voltak.

1984-ben ismeretterjesztő geológia-könyvem jelent meg eszperantó nyelven, Budapesten:

„Ismeri-e Ön a Földet?” (*Cu vi konas la Teron?*) — Ez úttörő volt a maga műfajában.

12. melléklet

Előszó — Petar Todorov

1. Kalandos tudomány — tudományos kaland	
2. Az atomoktól a galaxisokig	Geonómia
3. Nyughatatlan elemek	Geokémia
4. Ezerarcú kristályvilág	Ásványtan
5. Energiák harca és együttműködése	Dinamikai geológia
6. Tűzből, szélből, vízből és jégből született	Kőzettan
7. A múlt élővilága	Őslénytan
8. A Föld szerkezete	Tektonika
9. Négyezer millió év	Földtörténet és rétegtan
10. Csúcstechnika bevetése	Alkalmazott geofizika
11. Kutatás, bányászkodás, építkezés, megóvás	Alkalmazott földtan
12. Földtudomány a Földön kívül	Kozmogeol., planetológia

Földtani kislexikon, Ajánlott irodalom, Szakmai hirdetések

Kötéltánc Moszkva és Washington között

A földtani tudományok (Geological Sciences) történetével 1976-ban kezdtem foglalkozni, a Magyarhoni Földtani Társulat Tudománytörténeti Szakosztályának keretében.

Az IUGS Nemzetközi Földtantörténeti Bizottságában (INHIGEO) két évvel később szerepeltem először előadással és figyelemreméltó tetszést

aratott angol–orosz tolmácsolással, Bonnban. O'Rourke texasi és Kogan moszkvai kollégának segítettem megérteni egymást Kant filozófiájának kozmogóniai vonatkozásai terén (Allgemeine Naturgeschichte des Himmels). Jellemző, hogy németül egyikük se tudott. Újabb két év után, 1980-ban Párizsban, a Geológus Világkongresszuson szerepeltem. Ez nem ment simán.

Uyanis nem volt pénz a kongresszusi részvételi díjaimra, és a szervezők vezetője, Christian Weber úr, szigorú levélben tiltotta meg, hogy be tegyem a lábam a kongresszusi palotába (fegyveres–kutyás biztonságiak őrködtek). Persze nyomban működésbe lépett a csakazértis-reflex: Vitális Gyurkától kölcsönkapott névkitűzővel jutottam be. Előadásomban felhívtam a figyelmet arra, hogy a XVIII. sz. végén a franciák jártak hozzánk tanulni és továbbképzésre — az Európában első selmezbányai Bányászati-Kohászati Akadémiára, és a Konvent annak mintájára szervezte meg a párizsi Ecole supérieur des Mines-t („Szent Mihály útja 60.”). Ezt az oxigén atyja, Antoine de Lavoisier terjesztette elő. Őt aztán a forradalmi terror guillotin alá küldte, de nem ezért, hanem állítólagos korrupciós ügyek miatt.

1982-ben már mi rendeztük meg Magyarországon az INHIGEO soros szimpóziumát. („A földtani térképezés és térképszerkesztés története.”) Ennek teljes anyagát angolul meg is jelentettük, a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában (1984).

Az 1984-es Geológus Világkongresszuson Moszkvában felkért előadást tartottam „Az alkímiától a geokémián át a kozmokémiáig” meglehetősen vakmerő, sőt provokatív címmel. Az ötlet várakozáson felül bevált: a Nemzetközi Földtantörténeti Bizottság főtítkárává választott Gordon Y. Craig skót (edinburghi) professzor, elnök (és jeles whisky szakértő) mellett.

Egyik este fiatal orosz kollégák meghívtak egyikük külvárosi lakására. Szakmai kérdések mellett elsősorban arra voltak kíváncsiak, hogyan vélekedek Isten létéről. Az eszmecsere meglepően higgadt és tárgyilagos volt. Nem ért véget, csak abbahagytuk. Utána kissé bizonytalan léptekkel, de hangoskodás nélkül hazakísérték az Ukrajna felhőkarcoló hotelig. Oda ők, mint szovjet állampolgárok, nem léphettek be.

Öt éven át folytattuk a Kelet–Nyugat közötti kötéláncot. Én szerkesztettem a bizottság angol nyelvű hírlevelét, az INHIGEO Newslettert. (Az orosz változattól csendben eltekintettem.) Ebből is sokat tanultam. 1989-ben Washington D. C.-ben volt a következő Geológus Világkongresszus: akkor adtam át a főtítkárságot — egy amerikai bolygókutató

hölgynek, Ursula B. Marvinnak —, nem csekély megkönnyebbüléssel. Ugyanis ekkor már nem volt meg hozzá az intézeti hátt terem.

Földtudományi diplomácia Argentínától Japánig

1986-ban megpályáztam egy ENSZ-állást az UNESCO párizsi központjának Földtudományi Osztályán. (Megtörtént ez már 1974-ben is: csak-hogy akkor a pályázat ki sem jutott Párizsba, az itthoni hivatalos úton elakadt, alighanem a magyar külügyminisztériumban.)

Meghívtak Párizsba „személyes beszélgetésre”, káderezésre. Résztvevők: Badran szíriai arab főosztályvezető, román helyettese Sorin Dumitrescu, és a cseh osztályvezető Vladimir Šibrava, meg a nyugatnémet lelépő előd, Eckhart von Braun. Egyikük részéről sem tapasztaltam hátrányos megkülönböztetést, és végül engem választottak, mint később elárulták, 121 jelölt közül.

Az értesítő távirat kurtább már nem is lehetett volna: „ÖN AZ”.

Így lettem az IGCP (Nemzetközi Földtani Korrelációs Program) szervezőtitkára, diplomata státust biztosító P-5 besorolással (P = Professional).

Ebben a programban több mint száz ország geológusai vesznek részt, és mintegy ötven tudományos kutatási projekt fut egyszerre (5–6 éves időtartammal). Ezeket kellett koordinálnom. Ehhez a „*science management*”-hez (nevezhetnénk geobürokráciának is) volt két kiváló barna (costaricai) titkárnőm, Evelyne és Sally, később még egy fekete is, a ghanai Sophie), és végül két HPPC (Hewlett-Packard személyi számítógép). Rengeteg papírmunka, sok tárgyalás, telefonálgatás, jó esetben munkaebéd vagy követségi fogadás: önálló tudományos tevékenységre nem maradt se időm, se erőm.

Napnál világosabb volt, hogy a „nagydoktori” álomom végleg szertefoszlott. Ezzel együtt a MTA tagságé is.

Nos hát: így és ezért nem lettem akadémikus.

De nem bánom: megérte. Anyagilag is, szellemileg is. Mindkét fiamnak budai lakást és kocsit vettem. Zebegény-újvilgyi nyaralónkat, amelyet még Édesapám építtetett 1943–44-ben, összkomfortos, két-szintes családi házzá alakítottuk. át.

Kétszeri hosszabbítással összesen hat évet töltöttem Párizsban. Négy évig feleségem és kisebbik — akkor középiskolás — Ákos fiam (sz. 1975) is velem volt. Párhuzamosan végezte az angol–francia nyelvű magánliceumot és — édesanyja hathatós segítségével — a pesti Eötvös Gimnáziumot.

(Nagyobbik fiunk, Imre [sz. 1966] akkor már a budapesti Műszaki Egyetemen készült vízépítő mérnöknek.)

Itt vettem csak igazán hasznát a nyelvek ismeretének, elsősorban a hivatalos és magán utazások során. Ezekon sok élményben volt részem. Lássunk néhány kiragadott példát.

— Mexikóban megmásztam a titokzatos Istenek városa, Teotihuakan Nap-piramisát. *Teo* = isten, görögül is; *ti* = lakni, dakotául, *huaca* / *huacan* / *wakan*: végig a Kordillerákon

— Leszálltam az „úrhajós sírjába” Santo Domingo de Palenquében, a Feliratok Templomában, a vörös mészkő fedelű szarkofághoz. (A svájci ufológus Erich von Däniken értelmezése szellemes, de téves.)

— Dél-Dakotában eljutottam a szíu indiánok szent „Fekete hegyeihez” (*Black Hills*). Szürke gránitból négy óriási fej van (a győztesek göggyével kifaragva): George Washington, Thomas Jefferson, Abraham Lincoln és Theodore Roosevelt. A legyőzöttek dacos válasza Tasunka Vitko (*Crazy Horse*) hadifőnök még nagyobb lovas alakja, egy Korczak nevű lengyel szobrász félben maradt műve. Felkerestem a Naptánc Dombot, és végigmentem a Medvebérc zarándok-ösvényén.

— Gyűjtöttem megkövesedett darázsfezskéket a Kanári-szigeteken és ismerkedtem a latin táncokkal (Mme Petitmaire francia professzorasszony, Szahara-kutató, kitűnő táncoktatónak bizonyult).

— Szavannatűzön kellett áthajtanunk teli benzines kannákkal megrakott GAZ terepjáróval Maliban, nyárson sült ökörszívet ettünk az ijedtségre sok hagymával, és csempészett whiskyvel öblítettük le.

— Fényképeztem az Egyenlítőn a hósapkás Kilimandzsárót Kenya és Tanzánia határáról.

— Elmélkedtem a Lordprotector, Sir Oliver Cromwell által lerombolt ciszter apátságok romjai között Írországból és a békésebb sorsú Svédországból. Akkor még nem tudtam Cromwellről, hogy ő vezette be és finanszírozta az ír katolikusok megskalpolását. Ez később Észak-Amerikában is divatos lett, az indiánok is eltanulták és szorgalmasan gyakorolták.

— Álltam Izlandon, a lemeztectonika jóvoltából, geológiailag az egyik lábammal Amerikában, a másikkal Európában. A rifthasadék itt évente 1-2 cm-nyit tágul.

— Vendégeskedtem kvartergeológus tábori rabbinál Jeruzsálemben, tartottam előadást Magyarország földtanáról angolul az izraeli Földtani Intézetben. Végigjártam az arabok sztrájkja miatt éppen néptelen Via Dolorosát, a Keresztutat, a városkaputól a Szent Sír templomáig, és Szodo-

mánál lebegtem a Holt-tenger telített sóoldatában, néhány lépésnyire a Lót-féle „sóbálványtól”.

— Vezettem oroszul sámán-szertartást (obo állítást) Mongóliában, a Góbi-sivatag peremén, a festői Tavak völgyében (Dolina ozjor).

13. melléklet

A Góbi széle. Széles völgy fölött, sötét bazalttetőn hús ember szóltan körbeáll, Barátjuk távozott a földi létből, messze innen; nem lehet velük. Ezért ma néki, érte kórákást, obót emelnek, ősi rítusok szerint. Az egyik férfi — ő ma itt a sámán ? egy darab bazaltkövet letesz középre, megsimítja mind a két kezével, mint a Földanyát. Aztán sorba mind reája tesznek egy-egy kő-imát, és csendben félreállnak ismét. Körbejár a sámán, tiszta jobb kezének gyűrűsujja vodkacseppeket pöcögtet az immár mellig érő kőhalomra. Közben hangosan idézi rendre mind a Négy Szelek, az Ég s a Föld erőit és hatalmait, hogy szívesen fogadják azt, ki már ma testben nincsen itt, emlék csupán, övék mindörökre. Félreáll. A többiek fehér kumiszt locsolnak a kőre, s rizsszemekkel ékesítik még a halmot. Végül mind megállnak.

Rájuk hull a néma csend. S a messzi hegygerinc mögött egy bíborvillanással épp' leszáll a nap.

— Utána keringőztem harmonikaszóra. Szent István-napi ünnepségen „tábortűzről pattant” bécsi paleontológus hölgyekkel („őslányokkal”) a mongol pusztán, szétszedett faladákából barkácsolt „parketten”.

Akárcsak Mindszenty Andrea professzornővel egy tiranai olasz–ukrán diszkóban. (Az albán geológus társtulajdonos, Skupi igazgatóhelyettes úr, társa olasz volt, a lányok pedig ukránok.)

— Ettem meglehetősen izetlen lakkozott kacsát Pekingben, és naivan, gyanútlanul egyedül kószáltam az állítólag veszélyes Tiltott Városban.

— Eljutottam a Bizáncba vezető Silk Road, Selyemút kínai kiindulópontjához (Xi'an), amelyet Csin si huang ti császár embernagyságnál természetesebb agyag (terrakotta) katonák komor serege őriz.

— Vietnamban utaztam robogón, riksán és hajón is, és beleestem a Fekete folyóba. (Kikászálódtam. Kísérőim pompásan mulattak. Én valamivel kevésbé.)

— Láttam a Pinatubo-vulkán 1991. júliusi heves kitörésének pusztítását még azon év novemberében a Fülöp-szigeteken. (A lahárok [tüzes tufaárak] a hat szeizmikus megfigyelőállomásból négyet megsemmisítettek.)

— Megcsodáltam a csodaszarvas-agancsos koronát, amely vezérhalomból (kurgánból) került elő Dél-Koreában.

— Utaztam, stílszerűtlenül, lapátkerekes Mississippi/Missouri-gőzhajón a legendás Biwa-tavon Japánban.

— Osakában és Narában méltányoltam a légkondicionált taxit meg fehérkesztyűs sofőrjét.

— Ettem szilárd sört nyers hallal (szusival) és szakéval (rizspálinkával) öblítettem le. Egyik sem ízlett.

Ott ért véget ez az életszakasz, a kyotói Geológus Világkongresszuson elmondott „hattyú dallal”, 1992 augusztusában. A nemzetközi társaság nagyon kedvesen búcsúztatott. Az indokolást Kampunzu kongói professzor adta meg.

„Őn volt az első fehér ember, akinél éreztük, hogy egyenlő értékűnek tart minket.”

Ez a legnagyobb elismerés, amelyben életem során részesültem.

Sopron, Csíkszereda / Miercurea Ciuc, egyetem

Hat év után hazatérve gyökeresen megváltozott, új, szabad, útját kereső országot találtam. A Magyar Állami Földtani Intézet fogadott harmadszor is, ezúttal a Külszolgálati Iroda vezetőjeként. Megpróbáltam — olykor indulatos viták közepette — új formában helyreállítani a változások hevében megszakadt kapcsolatainkat északi és keleti szomszédainkkal. Nem ment könnyen, de elfogadtak partnernek. Többnyire még az itthoniak is. Dicséretükre váljék.

Közben az intézet „két pogány közt” a puszták létért küzdött, és végül csúcslétszámának egynegyedére zsugorodott, éppen fennállásának 125. évében. Erre a felemásan ünnepi alkalomra összefoglaltam az intézet történetét, magyarul és rangos külföldi szakfolyóiratban (az IUGS Episodésban) angolul is.

Úgy adódott, hogy a Francia Földtani Társulat (Société Géologique de France) 1993-ban külföldi alelnökévé választott. Én voltam a második magyar, Bárdossy György után, akit ez a megtiszteltetés ért.

Az Európai Földtani Társulatok Szövetségének (Association of European Geological Societies, AEGS) pedig elnöke lettem két évre.

Ebben a minőségemben jutottam el Szentpéterváron, Apatityn és Murmanszkon át Zapolarnüjbe, a Kola-félszigeten mélyült világrekord mélyfúráshoz: Kola Superdeep 3 12 662 m, KSD-3. Eredetileg, 1964-ben a Mohót — a litoszféra és a köpeny közti határfelületet — akarták harántolni, 15 000 m mélységig, de ez nem sikerült.

Ez arról is nevezetes, hogy voltak, akik szerint megfúrta a poklot és kiszabadított egy félelmetes, denevérszárnyú ördögöt, aki oroszul jelentkezett be. Utánajártam: a „mélyből kapott” mendemondát egy Rendalen

nevű norvég újságíró indította útjára. Állítólag a végén ő maga is hinni kezdett benne.

Nagy szenzáció volt, játékfilm is készült belőle, amerikai–ausztrál koprodukcióban (Nine Miles Down, Kilenc mérföld mélyen). A helyszínt áthelyezték a Szaharába, és a stúdió felvételek a budafoki Törley kastélyban készültek.

Én viszont, sokkal prózaiban, kezdeményeztem egy IGCP projektet három (orosz, ukrán, német) szupermély-fúrás összehasonlító vizsgálatára és maganyagának megőrzésére. Sikerral, amiről a német-cseh határon levő Windischessenbachban meg is győződtem..

1993–96-ban egy IGCP projektnek társvezetője is voltam, egy francia (a hányaveti Claude Cavalier) és egy hallgatag olasz kolléga mellett.

A Magyarországi Eszperantó Szövetségnek (MESZ) 1994-ben négy évre egyik alelnöke lettem. 1962 óta voltam MESZ tag, a hetvenes években a budapesti Konkordo eszperantó klub alelnöke.

A 60. születésnapomon, 1994. január 27-én — saját kezdeményezésemre — nyugállományba vonultam. Ekkor ért a felkérés: meghívtak a Soproni Egyetemre, oktassak külső előadóként geológiát az erdőmérnöki kar környezetmérnök hallgatóinak. Mégpedig nem csak Sopronban, hanem kihelyezett tagozaton Csíkszeredában is, a Pro Cultura Hargitae Alapítvány közreműködésével, Beder Tibor Hargita megyei tanfelügyelő volt a partnerem. Hallgatóinkat arra oktattuk, hogy nekik mindazt tudniuk kell, amit a soproniak és a bukarestiek tudnak, és még valamivel többet. Mert ez a siker feltétele és záloga.

Sopron gyermekkorom felhőtlen nyarainak városa. A Selmecebánya-utód Soproni Egyetemen nagybátyám és keresztapám Vendel Miklós volt a geológia professzora 1923-tól 1959-ig. Nem csoda tehát, hogy örömmel elvállaltam a feladatot. Így jutottam harmadszor is egyetemi oktatáshoz. A harmadik tanévben megírtam a tárgy („Általános földtan — bevezetés a geológiába”) jegyzetét is.

1995-ben egyik alapítója voltam a Magyar Földtudományi Szakemberek Világtalálkozóinak (HUNGEO). Az eredetileg egy, millecentenáriumi rendezvényből sorozat lett.

HUNGEO

- I. 1996 Budapest-Selmecebánya (Banska Štiavnica),
- II. 1997 Csíkszereda (Miercurea Ciuk),
- III. 1998 Budapest,

- IV. 1999 Kassa-Ungvár (Košice-UĽhorod),
V. 2000 Piliscsaba,
VI. 2002 Sopron-Bécs (Wien),
VII. 2004 Szeged — Nándorfehérvár (Beograd),
VIII. 2006 Pécs-Zágráb (Zagreb),
IX. 2008 Budapest-Körmöcbánya (Kremnica),
X. 2010 Szombathely-Alsólendva (Lendava),
XI. 2012 Eger-Eperjes (Prešov),
XII. 2014 Debrecen-Nagyvárad (Oradea),
XIII. 2017 Pécs.

Emellett különféle szakmai bizottságokban tevékenykedtem. Az időközben elhunyt Szádeczky-Kardoss Elemér professzor tudományközi Geonómiai Bizottsága egyik albizottságának elnöke lettem. A Magyarhoni Földtani Társulatban, Csíky Gábor bácsi után, a Tudománytörténeti Szakosztály elnöke voltam, majd a Társulat első társelnöke. Ahhoz is hozzájutottam, hogy az 1973 óta működő Filozófiai Vitakörben két terjedelmes előadás-sorozatot is tartsak:

14. melléklet

Kalandozás a filozofálás történetében (24 előadás)

I. rész: „Már a régi görögök...” (Ókor)

I/1	Jó kezdet, fél kudarc	Szokratész előtt
I/2	Szócsaták szakértői	A szofisták és Szokratesz
I/3	Az eszmék és árnyékaik	Platón és az ideák tana
I/4	A valóság talaján	Arisztotelész, a „legjobban célzó”
I/5	Úr a kívülvilágban és a lélekben	Epikurosz, sztoikusok, szkeptikusok

II. rész: Fények a sötétségben (Középkor)

II/1	Bölcsesség és oktalanság	Zsidó-keresztény kinyilatkoztatás és görög bölcselkedés
II/2	Plotinosztól Szent Ágostonig	Újplatonisták és egyházatyák
II/3	A mágiától az aranycsinálásig	Az alkímia elmélete és gyakorlata
II/4	A Próféta tudósai	Az Iszlám érdemei és korlátai
II/5	Arisztotelész feltámadása	Averroes, Albert és az Aquinói
II/6	Reneszánsz, reformáció, revolúció	humanizmus, hit(meg)újítás, heliocentrizmus

III. rész: A modern meghasonlás (Újkor)

III/1 Kétség és kettősség.

R. Descartes deduktív dualizmusa

Intermezzók

Spinoza és Leibniz

III/2 A szellem szabadságharca

Kant kritikus kritikája

III/3 Az anyag apoteózisa

Materialista monizmus mindmáig

III/4 Levés és szorongás

Egzisztencializmus

III/5 Fejlődő teremtés.

P. Teilhard de Chardin világlátomása.

IV. rész: Kitekintés kultúrkörünkön kívülre

IV/1 India erdei bölcsesége — az ezerarcú Upanisádok. Látszat és valóság

IV/2 A királyfi négy bánata — a Buddha belső bizonyossága

IV/3 Taológiai szemelvények — Lao ce, az Öreg Mester evangéliuma

IV/4 Változatok a Tollaskígyóra — maja városállamok, tolték lovagrendek, azték birodalom

IV/5 A Sziriusztól Bandiagara sziklabarlangjaiig — Mit tudunk a dogonok világképéről?

IV/6 A létre énekelt világ — Ausztrália őslakóinak „világhálója”

IV/7 Pipafüst és látomás. A Bölény fiai. — A síksági indiánok valódi világa

15. melléklet

**A sci-fi különös világa. Szélgjegyzetek a tudományos-fantasztikus irodalomhoz
(11 előadás) és 4 ráadás**

1. Utólagos előfutárok. — Gilgamestől a Gólemen át Gulliverig.
2. A hőskor klasszikusai Nyugateurópában: Verne, Doyle, Rice Burroughs, Wells
3. A hőskor klasszikusai Kelet-Európában: A. Tolsztoj, Obrucev, Beljajev, Dneprov
4. Utópia magyar módra: Jókai Mór „A jövő század regénye”
5. Anti-utópiák magyar módra: Falanszter, Faramido, Kazohinia, Gépvilág
6. Szép új világ és Androméda köd — Aldous Huxley és Ivan Jefremov
7. A szalamandrától a Summa Technologiae-ig -Karel Capek és Stanislaw Lem
8. Az Alapítóvány és a robotika — az Aszimov-jelenség
9. Aranyszemcsék a homokban — Ray Bradbury és Arthur C. Clarke
10. Modern mesék, mítoszok mesterei — Steven Spielberg és George Lucas
11. Jövőképek a science fiction-ben
12. Személyes utóhang a sci-fi szélgjegyzetekhez.

13. *A múlt kertje*
14–19. *Megkettőződések:*
14. Ondrej Hronsky *Kétszer kettő*
15. Carlo Torelli: *Míntha mi sem történt volna*
16. Ramón Ledo Ruz: *...de szabadíts meg a gonosztól*
17. Hugh C. Milford: *Dupla vagy semmi*
18. V. E. Dvojev: *A Mars elsőszülöttje*
19. Elvis M. Pont: *Egy kísérletsorozat vége*
20. *Üzenet a piramisból.*

Soha nem képzeltem, hogy én fogom megoldani azokat a mindmáig függőben maradt alapproblémákat, amelyek az emberiség nagy elméit évezredekken át foglalkoztatták. Ezért inkább arról szólnék, mit vontam le magamnak, mint tanulságot az emberiség nagy szellemi kalandjának általam úgy-ahogy megismert részéből.

— *Az indiánoktól*

a Természettel való, bensőségesen megélt egységet és tudatosan fenntartandó összhangot, valamint a Nagy Titok tiszteletét.

— *A Hatha Jógából*

a tudat és a testi képességek harmonikus fejlesztését, önuralmat, valamint a meditációval (elmélkedéssel) kifejlesztett belső látást.

— *A tudományos-fantasztikus irodalomból*

a lehetőségek iránti előítéletmentes nyitottságot, a „bizonyos”, „lehetetlen” és „soha” kifejezések kerülését még gondolatban is.

— *A korai görögöktől*

a szabad értelmi vizsgálódás szükségességét és örömét, a közvetlen érzéki tapasztaláson (empíria) való túllépést, egyre újabb „hogyan”-ok és „miért”-ek kérdésését, a mutatkozó ellentmondásokkal való szembenézést, a Logoszból (sőt alighanem a Logosztól) származó logikát.

— *Szókratésztől*

azt, hogy elfogulatlanul és kitartóan kell az igazságot keresni, hogy a másokkal való őszinte párbeszéd eredményesebb lehet, mint a magányos, bezárkózó filozofálás, de másokat nyilvánosan nevetségessé tenni nem csak erkölcstelen, hanem életveszélyes is.

— *Platóntól*

azt, hogy a költői kifejezésmód korántsem összeférhetetlen a filozofálással, hogy a mítoszoknak lehet igazság-magvuk, és hogy vannak örök eszmei értékek, amelyek „igazabbak” a tapasztalati megismerésnél és előbbrevalóak a

politikai gyakorlatnál, de egyáltalán nem biztos, hogy a tisztán filozófiai alapon megszervezett állam életképes, sőt sokszor még embertelennek is.

— *Arisztotelészről különösen sokat tanultam,*

hogy meg kell ismerni, kritikailag értelmezni és korrektül idézni mások nézeteit. Hogy a világ sokkal összetettebb és bonyolultabb, mint amilyennek látszik, de valamiféle rend van benne. Hogy ennek fokozatos megismerésére kell törekednünk az érzéki megtapasztalás és az értelem türelmes együttes munkájával. Hogy csak az „van”, ami „lehet”, de nem minden van, ami lehet. Hogy mindenben mértékletesnek kell lenni, még a mértékletességben is. Hogy az igazság még a szeretett Mesternél és a kedves Tanítványnál is előbbrevaló.

— *Epikuroszról*

azt, hogy az életet lehet és szabad is élvezni, amíg azzal se magunknak, se másnak nem ártunk.

— *a Buddhától, a Megvilágosodottól*

elsősorban azt, hogy önmegvalósítás csak a vágyakról stb. való teljes megszabadulásban, „negatív üdvözülésként” (lenne) lehetséges.

— *a sztoikusoktól*

azt, hogy egyedül csak az fontos, ami a hatalmunkban van, és hogy semmihez se kötődünk belsőleg, ami felett nincs hatalmunk, mivel egyedül ez eredményezi a derús lelkinyugalmat.

— *Plotinosztól*

azt, hogy mindenben átragyog a Világszellem sugárzó fénye, és hogy az induktív-deduktív ismeretszerzés mellett ráérzéses (intuitív) megismerés is lehetséges.

— *a zsidóság szent könyveiből (Ószövetség)*

azt, hogy a Világszellem nem csak ész (Nusz), örök és mozdulatlan „első mozgató”, mint a régi görögöknél, hanem teremtő és fenntartó személyes Isten, JHVH, „Aki van”, az Úr, Adonáj, aki szólt az emberekhez, és tételes erkölcsi törvényt adott nekünk. Ezért a bajok és szenvedések forrása az ember számára az élő Isten törvényével való szembefordulás, vagyis a bűn.

— *a kereszténység szent könyveiből (Újszövetség)*

azt, hogy a Logosz, Isten Igéje, megtestesült, emberré lett, hogy Ő az Út, az Igazság és az Élet, aki életével utat mutatott nekünk, tanított az igazságra, és kereszthalálával örök életet adott nekünk, megváltva minket a bűntől, hogy Egyházában és az Eucharisziában (az Oltáriszentségben) feltámadása és megdicsőülése után is köztünk maradt, mi pedig a Szent Szellem („Szentlélek”) pünkösdi erejével őbenne, és hogy a legfőbb tör-

vény a tevékeny és önzetlen szeretet, Isten gyermekeinek minden megkülönböztetés nélküli testvérisége.

— az alkímiából

azt, hogy az igazi arany, az elixír és a bölcsék köve az emberi lélek tudatalattijának bányájában, tudatos énjének laboratóriumában és felsőbb énjének mikrokozmoszában található.

— az Iszlámból

azt, hogy az egyetlen és meg nem alkuvó, de irgalmas és könyörületes Isten szavát alkudozás nélkül kell követni, hogy sokszor üres formalitásnak látszó gyakorlatoknak is lehet lélekformáló hatásuk, de az Írást betű szerint felfogó fanatizmus közveszélyes.

— Aquinói Szent Tamástól, az Angyali Doktortól

azt a rendíthetetlen meggyőződést, hogy az igazság egy és oszthatatlan: helyes értelmi belátás és megalapozott hit, valódi tudomány és igaz vallás között nem lehet feloldhatatlan ellentmondás. Lehet viszont összeütközés a valódi tudomány és téves hit, áltudomány és az igaz hit, sőt az áltudomány és a hamis hit között is. (Nem is beszélve az áltudományok és hamis hitek egymás közötti változatos konfliktusairól.) Továbbá, hogy a „rossz”-nak nincs önálló léte, csak mint a „jó” tagadása létezik az egész teremtett világban, a megismerésben való előrehaladás az (egyik) legnagyobb földi boldogság, amit csak magunktól elérhetünk; végül, hogy az Istennel való misztikus egyesülés mindent felülmúló élménye meghaladja értelmünket és emberi nyelv szavaival kifejezhetetlen.

— a reneszánsztól

a Természet és az emberi test szépségének megbecsülését.

— a reformációtól

azt, hogy az igazságot szenvedélyesen kell keresni és hirdetni, a ránk hagyományozott igazságokat szerető gonddal meg kell tisztogatni a történelmileg és intézményesen rájuk rakódott salaktól és szennytől, de ügyeljünk, nehogy értékeket is eldobjunk magunktól.

— földközpontúság–napközpontúság vitából

azt, hogy semmiféle „tudományos világképet” nem szabad véglegesnek, megváltoztathatatlanak tekinteni. Alighanem ez az egyetlen felfogásra valószínűleg soha nem szoruló paradigma.

— R. Descartes-től

a Szent Ágoston öröksége szerinti módszeres kételkedés szükségességét és határait, valamint a túlzott önbizalom, „a szellem kevélysége”, rendkívüli veszélyességét.

— I. Kanttól

azt, hogy az emberi megismerés lehetőségei nem korlátlanok, hogy ige-nis vannak ezeken túli (transzcendens) igazságok és hogy lebontott lég-várak helyébe nem érdemes újakat építeni.

— a francia felvilágosodásból

az emberi jogokat, a szabadság fokozatos kiterjesztését, a testvériség és az egyenlőség elve kölcsönös szabályozásának nélkülözhetetlenségét.

— a materialistáktól

azt, hogy a szellem nem az anyag (még) be nem tömött réseibe furakod-va működik és nyilvánul meg.

— a marxizmus–leninizmustól

a társadalmi–gazdasági folyamatok alapvető fontosságát, és azt, hogy mindig az elnyomottak és hátrányos helyzetűek mellett kell kiállni, szük-ség esetén még az intézményes egyházzal és a pártállammal szemben is.

— az egzisztencializmustól

azt, hogy a „világba vetett” egyéni életünk megvalósítása, megélése, szabad döntések során át, minden elvont és tetszetős gondolatépitmény-nél fontosabb, ámde szorongásunk, elidegenedtségünk miatt nehezebb is.

— Teilhard de Chardin S. J.-tól

a transzcendens, teremtő, személyes Isten tevékeny jelenlétének felis-merését a világban, amely enélkül nem is létezhetne, valamint a szent lendülettel fejlődő isteni teremtésben is megkicsőülő kozmikus Krisztussal a szeretetben való egyesülés utáni olthatatlan vágyat.

„Mert most tükör által homályosan látunk, akkor pedig színről színre, most rész szerint van bennem az ismeret, akkor pedig úgy ismerem majd, amint én is megismertettem.” (Szent Pál, I. Kor.13,12)

1997-ben az IUGS Deposit Modelling Program keretében a „Mennei-hegység” (a Tien San) ércelőfordulásait látogattuk meg, Gaál Gábor vezeté-sével. A kazahsztáni Betpak Dala (Éhség-pusztta) kellős közepén levő Ak-bakaj (Fehér tál) aranybányától a kirgiziai Isszik-kulig (Forró-tó) buszoztunk. Az Ala Tau (Tarka-hegység) oldalában egy karakalpak (fekete kalpagos) kir-giz lovas mint ma-dzsar-isztánit, hazatérőként fogadott.

Közben lezajlott az 1996. évi, sokszorosan is jubileumi év: a magyar honfoglalás mille-centenáriuma, valamint két nagybátyám: Vendl Aladár és Vendel Miklós geológus-professzorok emlékének méltó megünneplése, emléktábla avatással, Gyergyóditrón, illetve Sopronban.

Emellett eljutottam a sokszinű Jordániába (délelőtt hógolyózás, délután

fürdés a Vörös-tengerben) és a valóban elképesztő dél-kínai (nem csak toronykarsztra is. Ott még tektiteket (apró meteoritokat) is sikerült gyűjtenem az IGCP-408 sz. szferulitprojekt számára.

Az 1998. év a Magyarhoni Földtani Társulat 150. éves jubileuma körül forgott, de volt benne látogatás a montserrati Szűzanyánál Katalóniában — legfőképpen pedig karácsonyi ajándékként megszületett oly régen várt unokánk, Imre fia Gábor.

1999. további álmok megvalósulását hozta:

— családi látogatás nagyszüleim falujában a Garam vidéki, Nagysallóban (Tekovské Lučany), a győztes csata 150. évfordulóján, és

— Kriván-emléktúra a Magas-Tátrában, a Csorba-tótól fel a Nagykriván piros-fehér-zöld szalaggal ékesített kettős keresztjéig.

Rugalmas elszakadás

2000-ben megkezdtem a tervszerű visszavonulást. Minden évben leadtam 2–3 funkciót és tevékenységet. Ebbe beletartozott a Soproni (időközben már Nyugat-magyarországi integrált) Egyetemen való oktatás fokozatos átadása is Cserny Tibor kollégának, aki megkapta a docensi címet.

2002-ben, ötvenéves érettségi találkozóink alkalmával, együtt „ballagtunk” az (újra) Szent Imre Gimnázium 2002-ben érettségiző diákjaival. (Ez ugyanis 1952-ben, mint „polgári csökevény”, tilos volt.)

2003-ban megjelent eszperantóul az A tápláló fény c. tudományos-fantasztikus kisregényem.

16. melléklet

A TÁPLÁLÓ FÉNY

1. Az előadás vége és a játszma kezdete
2. A császár parancsára
3. Két benáreszi zarándok
4. Brahma üvegkertje
5. A „Sejt-46-89” hadművelet
6. Puma a majomketrecben
7. Sikerre kudarc
8. „Szívélyes üdvözet Indiából”
9. A széplány elmosolyodik
10. Egy kamikaze feltámadása

11. Indra kis zöld testecskei
12. Cseresznyevirágzáskor
13. A Pokoli Diszharmonia Szigete
- 14.
15. Histerézis-hisztéria
16. Puma hattyúdala
17. A nyilvánosság buktatói
18. Halál Új-Delhiben
19. "A tudomány nem ismer lehetetlent"
20. Az egész több, mint a részek összege
21. Össztűz
22. Új emberfajta születik

17. melléklet

Geonómia az ezredforduló után

Előszó	Pantó György
Szerkesztői előszó	Dudich Endre
Tudománytörténet	Póka Teréz

- A A Geonómiai alapjelenségek. A Föld és a bolygók
- B A jelenlegi globális dinamizmus. A kritikák kritikája.
- C A Föld külső fluid övezete és kapcsolódása a szilárd Földdel. A föld és a földi élet fejlődése. Az univerzális ciklustörvény.
- D Geonómia és társadalom.

Szakszerkesztőként és a szerzők egyikeként alaposan megszenvedtem a Geonómia az ezredforduló után kötetet. 2005-ben a Magyar Tudományos Akadémia kiadta ennek felére rövidített angol nyelvű változatát is: Geonomy. The Synthesizing Geoscience for the 21st Century.

Váratlan elismerésként érkezett ugyancsak 2003-ban a Klebelsberg-díj.

2004-ben abban a megtiszteltetésben volt részem, hogy a Magyarhoni Földtani Társulat Tudománytörténeti Szakosztálya ünnepi előadóülést rendezett a Magyar Tudományos Akadémián a 70. születésnapom alkalmából. „Titokban” (tudtomon kívül) összeállítottak és kinyomtattak egy külön számot (No. 8) a Földtani Tudománytörténeti Évkönyvből, amelyet teljes egészében személyemnek szenteltek (104 oldal).

Megkaptam a Bauxit-bányászatért emléklakettet, a Nyugat-magyarországi Egyetem Erdőmérnöki kara pedig címzetes egyetemi tanárrá avatott.

A család örömteli eseményei voltak 2004-ben Ákos fiunk esküvője Számel Judittal (Zebegényben), és Imre fiunk Alexa lányának születése.

Botcsinálta elsőtiszt a léket kapott hajón

Hat év szünet után 2004 novemberében a Magyarországi Eszperantó Szövetség (MESZ) újra alelnökké választott. Ezúttal azonban egyedüli alelnökké. Az elnök, Nanovfszky György, tartósan külföldön volt, mint hazánk szingapuri nagykövete. 2005 augusztusában tért csak haza és vette át a parancsnokságot. Így ügyvezető elnökként működtem. Igen lelkesen és lendületesen kezdtem.

Összesen 20 város eszperantistáit látogattam meg Bratislavától Oradeáig.

Abaújszántó, Balassagyarmat, Budapest, Debrecen, Eger, Esztergom, Kecskefém, Miskolc, Nagyvárad, Pécs, Pozsony, Sárospatak, Szeged, Szolnok, Tata, Üröm, Tatabánya, Vác, Veszprém, Zalaegerszeg.

Interjút adtam Győrben, Pécsen és Miskolcon.

Előadással vettem részt

- a piliscsabai 17. Ökumenikus Eszperantó Kongresszuson (2005),
- a 90. Eszperantó Világkongresszuson a litvániai Vilniusban (2005),
- az Eszperantista Tudósok Egyesületének (ISAE) százéves jubileumi konferenciáján a közép-itáliai Tavoletóban (2006),
- az Európai Eszperantó Unió 7. kongresszusán a szlovéniai Mariborban (2007),
- a 19. Ökumenikus Eszperantó Kongresszuson a lengyelországi Wrocławban (Boroszló, 2009).

2005-ben „*A magyar bauxit száz évét*” előadtam Nagyváradon, a balatonalmádi és külföldi bauxitos „vendégjátékaimat” (Irán, Mali, Kuba) pedig Székesfehérvárott.

Zebegényi polgárként közreműködtem a malomhegyi természettudományos tanösvény létesítésében („Papp Ferenc pihenő”).

A Gondviseléstől még azt az ajándékot is megkaptam, hogy a 3. sz. Regnum Marianum (Mária országa) Cserkészcsapat a tagjai közé fogadott.

2006-ban ért véget a tervszerű visszavonulás. Tisztségeim közül utolsóként a Magyarországi Eszperantó Szövetség (MESZ) belső konfliktusok miatt terhessé vált alelnökségét tettem le. Nyomban meg is választottak

tiszteleti elnöknek. Ez az MTA Geonómiai Albizottságában, a Magyarhoni Földtani Társulat Tudománytörténeti Szakosztályában és a Filozófiai Vitakörben is megtörtént. A HUNGEO-nak, az Eszperantó Világszövetségnek (UEA) és a székelyföldi Pro Geologia Egyesületnek pedig tiszteleti tagja lettem.

18. melléklet

Analóg monológ

*Netán metán
mellett etán
is lehet a
Titán-
on*

*S így lehet ott némi élet:
erről is van egy elmélet.
Mások szerint van ott aszfalt
polimer, mit oxigén falt.
Majd ha leszáll még egy szonda,
szétfoszlik sok mendemonda.*

ÓVÁS

*Huygenst vitt oda Cassini,
immár nem kell csupán hinni.*

19. melléklet

Megemlékezés a Corvin-közben, 2006. október 16-án, a MFT Tudománytörténeti Szakosztálya nevében

Tisztelt megjelentek!

A történelem olykor furcsán alakul. Akiket eltiportak, nem föltétlenül vesztesek, és akik eltiporták őket, nem feltétlenül győztesek. A „pesti srácok”, akiket itt ért a halál, a hosszú távú győzelem hősi halottai. Azok a fiatal emberek, akiket ide parancsoltak, hogy öljenek, és sokan itt lették halálukat, a hosszútávú vereség áldozatai.

Tisztelet a hősöknek, sajnálat az áldozatoknak, részvét a gyászolóknak. Gyűlölet és bosszúvágy helyett pedig, megvetés azoknak, akik a pusztításért és öldöklésért felelősök. Akár

élnék még, akár nem. Mert vannak halottak, akik előbbek az élőknel, és vannak élők, akik holtabbak a holtaknál.

Emlékezzünk most hálával és köszönettel azokra, akik életüket áldozták azért, hogy mi most szabadon emlékezhessünk meg róluk. Nyugodjanak békében. Békében — amit ők nem érhettek meg.

20. melléklet

Mégis

Még ha az otthonunk százszor porig ég is, ne higgye az ártó, hogy ez már elég is, Ránk szakadhat még a magasságos ég is, mindent, mindig megint újra kezdünk mégis, Vészve a templomunk, és az iskolánk is? Akkor hát — egyetem lesz, és katedrális. Amely nagyhatalom hazánk leigázza, ezzel akaratlan saját sírját ássa. Ádáz ellenségek hétfelé ha vágnak, csak életet adnak megannyi új ágnek. Mit nem tettek tönkre a bombák és tankok, azt most kamatostul elvégzik a bankok, Bemocskolva vizet, levegőt és földet, megvesznek alólunk síkot, hegyet, völgyet. Ki az önbecsülést szívünkéből kiirtja, bűnösebb, mint az, ki imáinkat tiltja. Jöhet migráció, csőd és végszükség is, mindezt túléljük majd, s fennmaradunk mégis. A jövőnk nem múlhat terroron, se trösztön! S ez nem hősiesség, csupán életöszton. Minden problémára találunk megoldást; akkor, de csak akkor, kapunk istenáldást.

(Megjelent a Ciszterci Öregdiákok Budai Osztályának „Budai fehér-fekete”c. időszakos kiadványában, 2016 márciusában.)

Minden elmúlik egyszer, minden a végéhez ér

2009-ben valóra vált még egy régi vágyam: meg- és felkerestem Wrocław-ban híres felmenőm, a 16. századi humanista Dudith András ex-püspök, császári diplomata és világpolgár síremlékét. (A 19. Ökumenikus Eszperantó Kongresszus keretében, amelyen két előadást is tartottam.)

2014–15-ben jobboldali combnyaktörést szenvedtem és túléltem egy tűdőembóliát.

Felkészültem. Várok.

„Úgy tedd a dolgod, mintha minden rajtad múlna, és úgy fogadd az eredményt, mintha semmi sem múlt volna rajtad.”

FÖLDTANI TUDOMÁNYTÖRTÉNETI ÉVKÖNYV 8. KÜLÖNSZÁM

Egy XX. századi magyar humanista polihisztor,

Dudich Endre 70 éves. 2004. január 27.

Tartalom

Köszöntések

A Magyarhoni Földtani Társulat — a Szerkesztő Bizottság

A Gróf Klebelsberg Kuno Alapítvány — Klebelsberg Éva

A Magyarországi Eszperantó Szövetség — Lukács András

Életrajz és életmű

"Űzöm a csodastarvast"

Objektív életrajz szubjektív feldolgozásban — Póka Teréz, Papp Péter

A magyar bauxit kutatója — Tóth Álmos

Az eocén kutatója — Kecskeméti Tibor

A földtudományok történetének kutatója — Póka Teréz

A geológia diplomatája — Brezsnýánszky Károly

A Filozófiai Vitakör alapítóinak egyike — Detre Csaba

A család

Curriculum vitae — angolul

A kiadvány szerzői

Válogatott fotóanyag Dudich Endre albumából

Bécs Magyar Nagykövetség (1979. június) (balról jobbra
Lobitzer H., Schönlaub H. P., Brezsnýánszky K., Dudich E.